

ԾԱՂԻԿ ԿԵ ՏՐԱՄԱՐԱԿՈՒԹ ԵՊԵՐԹ ՕՐԵՐԸ : — Հո-
տը 40 փարս :
Բաժանորդագիրն ԿԱՆԻՍԻԿ — Պոլսոյ համար տարե-
կան 45 դրշ, վեցամսեայ 23 դրշ, եռամսեայ 12 դրշ : —
Գաւառաց համար տարեկան 50 դրշ, վեցամսեայ 26
դրշ, եռամսեայ 14 դրշ :
Ռուսիոյ համար տարեկան հինգ ռուբլի : Ռուսիշ եր-
կիրներու համար 12 ֆրանք :
Գաւառներէն գրողմամբողթ կ'ընդունուի :
Միայն երեք թիւ ապառիկ կը զրկուի, այնուհետեւ
բաժանորդագիրն չը վճարողը կը դադրի թերթ ընդու-
նելէ :
Մանուցման տողը 2 դրշ :

40 փարս

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Պ Ի Ր

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարս

ԾԱՂԻԿ Ի ՎԵՐԱԳԵՐԵՆԱԼ ԱՄԷՆ ԳՐԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ԳԻՒՆԷԼ
Առ ՏԵՐՔԵՆ-ՀՐԱՄԱՐԱԿԻՅ ԶՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱՍՏԱՊԱՆԵԱՆ
Պօլիս, Լսկի-Զապիթիէ, Պերպերեան Տպարան
درعليهده اسكي ضبطيه زقاغده بربريان مطبعهسند
« زايك » غزتمسى مديرى پالاقاشيان حووان
HOVNAN PALACACHIAN
Directeur du journal arménien « Dzaghik »,
Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian
CONSTANTINOPLE

ՆՈՐ ԵՐՁԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 38

Շ Ա Ր Ա Թ

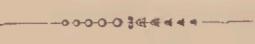
1 ՅՈՒՆԻՍ 1891

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Երեւակ դաշնադրութեան մտերսն ի գործ
դրուելիք կամ հաւանաբար արդէն ի գործ
դրուած վերանորոգումը դիւանագիտաց ո-
մանց մեծ մտատանջութիւն կը պատճառէ,
որք միջոց մը գտնել կը ջանան խաղաղու-
թեան կարծեցեալ դաշնադրութիւնը ի դերեւ
հանելու համար : Այս մտահոգութիւնք ան-
տեղի են, որովհետեւ ցարք արդիւնք մը ու-
նեցած չեն, կամ եթէ արդիւնք մ'ունեցած
են, այն ալ երեւակ դաշնադրութիւնը ա'լ ա-
ւելի ամրապնդելն եղած է : Բայց ինչ որ ա-
մէնէն աւելի մտքերը պաշարած է, քաղաքա-
կան աշխարհի մէջ ժամանակէ մ'ի վեր Անգ-
ղիոյ կատարած դերն է : Գրեթէ երեք տարի
կայ, միշտ կը խօսուի Անգլիոյ երեւակ դաշ-
նադրութեան հետ միանալու տուած հաւա-
նութեանը վրայ : Բայց Բրիտանական կառա-
վարութիւնն միշտ բողոքած է այս գրոյցնե-
րուն դէմ, և ամէն պատճառ կայ հաւատա-
լու թէ իւր բողոքներն անկեղծ են : Միւս
կողմէն, ամէն մարդ կը խօսի այս միջոցիս
հանգուցեալ նարոյէն իշխանին առ Պ. Միւ-
վուս ըրած մէկ յայտնութեանը վրայ, որմէ
կը հետեւի թէ Անգլիա խոստացեր է եղեր
Իտալիոյ « զայն պաշտպանել ի հարկին Մի-
ջերկրականի մէջ » ու է ծովային յարձակ-
ման դէմ : Ուստի թագաւորն անձամբ
այս գաղտնիքը տուեր է նարոյէն իշխանին :
Գծուարին է ըսել թէ սուտ է այս լուրը,
բայց եթէ կատարելագոյն ճշմարտ ալ լինի,
Բրիտանական կառավարութեան « աշակցու-
թեան խոստումը » այնքան մեծ կարեւորու-
թիւն մ'ունենալու չ'է որքան ընդհանրապէս
կը կարծուի : Պ. Կապուլէս քանի մ'օր ա-
ռաջ այս մասին հարցումներ ուղղած լինե-
լով առ Պ. Ֆէրիստըն, սա բաց է բաց յայ-
տարարեց թէ 1888 ին ըրած յայտարարու-
թեանց վրայ աւելցնելու բան մը չ'ունէր, և
թէ Խորհրդարանն ու է նոր կարգադրու-
թիւն կամ մտադրութիւն չ'է ունեցած այս
ժամանակամիջոցին մէջ երեւակ դաշնադրու-
թեան նկատմամբ : Ասիկա կը նշանակէ թէ
երեւակ նիզակակցութեան ոչ միացած է և ոչ
ալ պիտի միանայ : Սակայն կարելի է որ ի-
րօք Անգլիա վերայիչեալ խոստումն ըրած լի-
նի Իտալիոյ, որովհետեւ Անգլիոյ շահը կը
պահանջէ որ Իտալիոյ աղբեցութիւնը բոլո-
րովին չը կարծուի Միջերկրականի մէջ, բայց
այս բանին համար ո'չ պաշտօնական խոստում
մ'ընելու պէտք ունի Անգլիա, և ո'չ ալ եր-
եւակ դաշնադրութեան հետ միանալու :

այցեալ նահանգաց չափազանցեալ պաշտպան
դրութիւնը (protectionisme) և այն մտքա-
յին դաշնադրութիւնը զոր երեւակ դաշնադ-
րութիւնը կ'ուզէ հաստատել : Արդէն կ'ըսուի
թէ Գերմանիոյ, Աւստրիոյ և Իտալիոյ մէջ
վաճառականական պայմանագրութիւն մը
կնքուած է վերջնականապէս : Միւս կողմէն,
Աւստրիա Պալքանեան փոքրիկ տէրութեանց
և Ռուսիոյ հետ բանակցութեան մէջ է նո-
րոք կնքեալ աւստրո-գերմանական պայմա-
նագրութեան նման վաճառականական դաշ-
նագիր մը կնքելու համար : Զուիցերիա նոյն-
պէս կը դաշնակցի Գերմանիոյ հետ, և Աւս-
տրիա, Պէլճիքա ու Անգլիա հաւանականա-
բար ընդ հուպ պիտի հրաւիրուին համաձայնիլ
վաճառականական երեւակ դաշնադրութեան
հետ : Վերջապէս, քանի մը օրէ ի վեր տա-
րածայնութիւն մը կայ թէ Գերմանիոյ և Ռու-
սիոյ մէջ ևս նմանօրինակ համաձայնութիւն
մը գոյացած է : Եթէ այս լուրը հաստատուի,
Ֆրանսա չ'զբաքցեալ դիրք մը պիտի ունե-
նայ, որովհետեւ իւր մաքաբային նոր դրու-
թիւնը բոլորովին տարբեր հիման մը վրայ
հաստատուած է : Աւելորդ է ըսել թէ նման-
օրինակ կացութիւն մը չ'կրնար երկար տեւել
առանց ծանր հետեւանքներ ունենալու, ոչ
միայն տնտեսական, այլ և քաղաքական :
Ըստ տեղեկութեանց Պէրլինի լրագրաց,
գերմանական կառավարութիւնն որոշած է՝
ճիշդ Գաղղիոյ պէս, արմտեաց տուրքը թօնօ
զուլս 50 կն 25 ի իջեցնել առժամանակեայ
կերպով, այսինքն տագնապը անցնելուն պէս
նորէն առջի սակին բարձրացնելու պայմա-
նաւ : Գերմանիոյ այս պաշտպան դրութիւնը
չստ ձախողաբեր կրնայ լինիլ, օգտակար
միայն Միացեալ Նահանգաց որք ասիլթը ձեռ-
քէ չ'են փոխցնեալ կարելի եղած հարուածը
տալու Եւրոպական վաճառականութեան :
Այս մասին խրատուելու համար օրինակներ
չ'են պակսիր : 1887 ին, արմտեաց տուրքը չը
բարձրացած, 100 քիլոկրամ հացի գինն էր՝
ի Գերմանիա՝ 20. 65 մառք. հիմա՝ 30. 15.
ըսել է գինը մէկ երրորդ աւելցեր է : Նոյն
բարձրացումն եղած է նաև ի Ֆրանսա, ա-
ռանց միւս կողմէն՝ սոյն անհրաժեշտ սնուն-
դին գնոյն բարձրացումը հակակշռող հարս-
տութեան աճում յառաջ գալու : Սակայն,
ի'նչ օգուտ, թիւերն՝ որչափ խոշոր լինին՝
չ'են կարող համարել պաշտպան դրութեան
կողմնակիցները :
Բրիտանական կառավարութեան և Թէր-
նօլի Խորհրդարանին մէջ ծագած վէճը ա-
նակնկալ և խաղաղ լուծում մը ստացաւ :
Անգլիա ընդունեցաւ իւր գաղթականութեան
պահանջած կարգադրութիւնը, այսինքն Թէր-
նօլի և Ֆրանսայի ձկնորսներուն մէջ ե-
ռամեայ դադար : Ասիկա կը ցուցնէ թէ Անգ-
ղիական կառավարութիւնը ո'ր աստիճան կը
վարձար անկարգութեանէ մ'ի թէր նէսով :

Ֆրանսական կիւլեանի և Հոլանտական
կիւլեանի միջև տարածուող ոսկերեք գետնոց
սահմանագծութեան սուկախ խնդիրը լուծ-
ուցեալ : Զարը՝ որ իրաւարար կարգուած էր
այս խնդրոյն մէջ՝ ի սկզբան չ'էր ուզած ի
գործ դնել այս պաշտօնը, որովհետեւ կարի
անձուկ սահմաններ գծուած էին իրեն : Յե-
տոյ, Ֆրանսական և Հոլանտական կառավա-
րութիւնք կատարեալ ազատութիւն տալով
Ռուսիոյ կայսեր՝ իւր իրաւարարութեան մէջ,
կայսրը երկու տէրութեանց ալ պահանջում-
ները գոհացուց, իրենց երկու գաղթականու-
թեանց գծելով կալմ գետին կազմած բնա-
կան սահմաններն, ինչպէս կ'ուզէր Հոլանտա,
որոյ պահանջումներն Ֆրանսայի պահանջում-
ներէն աւելի չափաւոր էին : Այս խնդիր մեծ
կարեւորութիւն չ'ունէր, բայց և այնպէս ե-
թէ երկար ատեն առկախ մնար, կրնար օր մը
Ֆրանսայի և Հոլանտայի միջև անխորժ
դէպքերու պատճառ լինել :
Անցեալ շաբթու մէջ մեռաւ Տօմինիօնի ա-
ռաջին նախարար Պ. Ժօն Մաք Տօնըլտ, գը-
րեթէ քառասուն և հինգ տարիէ ի վեր երես-
փոխան, շուրջ մէկ քառորդ դարէ ի վեր նա-
խարար և այնքան ժողովրդական՝ որքան ե-
ղած է Պ. Կլաստիօն յԱնգլիա : Իւր մահը
թերևս մեծ ազդեցութիւն կրել պիտի տայ
ոչ միայն Քանաւոյն ազգային, այլ բովան-
դակ Ամերիկայի՝ Եւրոպիոյ հետ ունեցած յա-
րաբերութեանց : Ասոր պատճառը հասկնալու
համար բաւ է յիշել թէ երեք ամիս առաջ
ինչ պայմաններու մէջ կատարուեցան ընտ-
րութիւնք ի Քանաւոյն : Բոլոր վիճաբանու-
թեանց առարկայն էր Միացեալ Նահանգաց
հետ վաճառականական յարաբերութեանց
խնդիրը : Մէկ կուսակցութիւնը կը պաշտ-
պանէր ազատ փոխանակութիւնն ընդ Միաց-
եալ Նահանգս, ի նմա տեսնելով քանաւո-
կան Գաղղիոյ վաճառական տնտեսական փրկու-
թիւնը միւս կուսակցութիւնը՝ իրեն պետ ու-
նենալով զՊ. Ժօն Մաք Տօնըլտ՝ Միացեալ-
Նահանգաց հետ չափով մը յարաբերութիւն
ունենալ կ'ուզէր, առարկելով թէ ամերիկ-
քանաւոյնական ազատ փոխանակութիւնը Քա-
նաւոյն և Անգլիոյ մէջ եղած վաճառականու-
թեան արգելք պիտի լինէր : Պ. Տօնըլտի կու-
սակցութիւնը յաղթանակը տարաւ, յետ բա-
զում վիճաբանութեանց : Գիւրիսն է երեւակա-
յել թէ ինչ հետեւեալ կրնայ ունենալ այս-
պիսի քաղաքագիտի մը կորուստը : Կը վար-
ցուի որ յօդս ցնդի իւր քաղաքականութիւնը՝
երբ ինքն բացակայ է զայն պաշտպանելու
համար իւր անման կորուսով, և գուցէ շատ
հեռու չ'է այն ժամանակը՝ յորում հակառակ
կուսակցիցը, այսինքն ազատ փոխանակու-
թեան կողմնակիցը, ազատ ասպարէզ գաննե-
ն իրենց քաղաքագիտի մը կորուստը համար :
Ահա ինչու ընդհանուր յուզում պատճառեց
եօթանասուն և վեցամեայ ձերբանկոյ մը
հիւանդութիւնը, յուզում որոյ նման շատ չ'է
տեսնուած :
* * *

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Հ Ր Ա Պ Ա Ր Ա Կ Է Ն

Նուէր մը կ'ստանամ տուփով և տուփն ալ «Արեւելք» թերթի մը մէջ փաթակաւ: Որչափ գոհ մնացի նուէրէն, նոյնչափ գոհոհ այդ ապրիլ 30 թիւ «Արեւելք»-էն զոր գիտուածաւ կամ բարերարագարար չէի ընթերցած, յորում կը գտնուէր Պ. Գասարար Նեմցի (Աւստրիացի չէ, Հայ է) «Թահտաճեան իւր գործոց մէջ» վերնագրով յօդուած, զոր թուի իւր մտկանուան պատկանող լեզուան է գըրեր:

Պ. Նեմցի, Պալթա Լիմանէն մինչև Միրկի ծովափն ժուռ գալով և Շիրքէթի նաւուց յարուցած իրփրողէ գլխաւորէն ներշնչեալ. կը խորհի իւր ծովացեալ մտաց մէկ արտադրութիւնն ևւս ի գուրս ցայտեցնել, կեդրոնացնելով հանճարոյն փայլահնարացածառագայթներն Թահտաճեան Էֆէնտի վերայ որ, խեղճը, ժամանակ չունենար արեանոց մը բանալու գլխոյն: Պ. Նեմցի (Հայ լիւնելը չը մտնամք), կեդրոնական վարժարանի համար կ'երսած ուղերձին առթիւ Թահտաճեանի անուր գրուածքը կը շարժէ, կը բանաստեղծէ (իւր թէ), կը թուի, կ'իյնայ, կ'ելնէ և վերջապէս կը գլորի դուրս «Արեւելք»-ի երրորդ էջի մեծարաց դռնէն:

Թահտաճեան Էֆէնտի զոր ամէն ոք կը ճանչնայ, կը ճանչնայ նոյնպէս իւր արժանիքն և իւր գնահատելի գործերն իր վաշխադիր: Չափազանց գովեստն նախատինք մ'է յարգոյ գեղագիրն, նախատինք մը ընթերցողաց ոյց գիրազգածութիւնը ի նկատ չառնուր Պ. Նեմցի: Յօդուածն բաւական երկայն է, յորում շատ բան կ'ըսէ, բայց բան չ'ըսեր. հանելուկ:

Նախ գրաւի կը մտնեմ ամէն անոնց հետ, որք կարգացած են անհարկած հատուածս, թէ ի՞նչ խորագրի ներքև կարելի է զրեւ զայդ, եթէ ոչ, մտաց զարմանալի ճիւղութիւն պէտք է դանելու համար «Թահտաճեան իւր գործոց մէջ» խորագրին այդ յօդուածի ճակատն: Թահտաճեանի պատկերը կը ներկայացընէ մեզ այնպէս ինչպէս որ չէ: Յետոյ կ'անցնի գեղագրութեան արուեստին, որոյ մտին արուեստագիտի մը ձեւերով կ'ուզէ խօսիլ ինչ որ ոչ ուսած է և ոչ լսած: Այլ ի՞նչ են այդ շարք մը բառերն, զորս կանխաւ հոգ ունեցեր է գտնելու հաւաքելու բառարանէն, կրկնութիւն, կրկնութիւն և ոչ այլ ինչ:

Molto fumo, poco rosto.
Իւր աչկուեքը, կ'ըսէ Նեմցի, սրտտես, խորհչայեաց այս աչկուեքը, թէ կը շարժէ, այլ կողմնացոյցին նման միշտ իւր Աստղին, բեւեալն կը գիտէ: Կարելի է երեւոյնէ ապակէ աւելի անիմաստ խօսք մի: Իւր աչկուեքը թէ կը շարժէ, ի՞նչ ըսել է. միթէ մարդիկ իրենց աչկոյ չէ՞ շարժեր, և ի՞նչ տգեղ համեմատութիւն, աչք մը կողմնացոյցի նըմանցնելը և շարունակ բեւեւ որոնելը. խնդրեմ զգուշացէք, Պ. Նեմցի, այդ բեւեալներէն, որպէս զի ձեր աչքը չմտնեն:

Իրեւ գեղագիր առաջինն է մեր մէջ. այդ կարելի է և կը հաւատամ, բայց այդ վայելչագրութիւնն ո՛ր և է կենդանութեան ապագան, այդ մասին մարդ ձեզ խորհուրդ չհարցնէր, արուեստագիտին կամ արուեստասիրին գործըն է:

Ի՞նչ ըսել է դարձեալ. գրչի բարասեղծութեան մէջ կը տեսնուի բարասեղծութիւն

գրչի. արդեօք ատոր իմաստն որ անկիւնը փնտռելու է ձեր գրութեան:

«Ելեւջը կը բաւէ, աւելորդ է յելեւջութիւն» ըսելը:

«Այլ այս ամենայն փառք մը չի սեպեր Թահտաճեան. նա լոկ իւր պարտքը կը սեպէ (°). այն անձերէն է որ փառքը իւր ետեւը կը թողու, ինքզինքն ամէն փառքէ ու գովեստէ գերի վեր կ'իջանայ. գեղեցիկ, յայտ գեղեցիկ գովեստ. եղբակացութիւնը. սնտախառութիւն: Բայց կը հաւատամ թէ յարգոյ գեղագրին համար այդ գրագրութիւնն մ'է:

Փառքը սնտախառութիւնէ. զանազանէ վերջ մարդ իրուունք ունի փառքը սիրելու, ինչպէս պատիւը: Պատիւն մահկանացու եղբայրն է, կ'ըսէ հեղինակ մը, անմահ փառքին:

«Յանդուզն ալ է, ստարտաւանին ստղեւ անտեղիտարի» կը մնայ, արհամարհանաց քրքիլ մը կը նետէ, իւր եսին մեծութիւնը ցոյց կուտայ: Հակասութեանց ի՞նչ ըսենք, քիչ առաջ այսպիսի նկարագիր մը չը տուիր յարգոյ գեղագրին:

«Թէ և մանկանց մէջ կ'աղբի, այլ մանուկ չէ իւր մտքով. արդարեւ ծիծաղելի: Բարձրացնել մինչև եօթներորդ երկիրքն, և հիմայ ալ մանկան մը հետ բաղդատել, ճարտար ելեւջութիւն, այս ալ բանաստեղծութեան chiaro scuroն է: Չմնացու. «չմանանք յարելու թէ արուեստագէտի յատուկ հովեր ալ ունի»: Աստուածդ սիրես կը բաւէ. գրականութիւնն ալ իւր անձնատարուութիւնն ունի, զայս ալ նկատի առնելու էք: «Մէկ ոտքը ոչնչութեան անդնդոց վրայ, զլուխն ալ ամպերու մէջ գրած» վերջապէս մարդը ամպին կ'ախելիր ապառնեցար. իմաստասիրութիւնն մ'է ըրածդ թէ՛ կատակ:

Աւարտելէ յառաջ մեր քննադատութիւն, ասանք մեր ընթերցողաց իւր ճաշակ Պ. Նեմցիի ստիկեղեցիկ գրութիւնէն կատար մը ևս, որոյ գրական յաղթանակը կը ճողճայ ճառագայթարձակ յայդ մ:

«Չնչ յօդուածութիւնն զաւելին ու լիւզակին, զաշնաւորութիւնն որդան կարմրոյ և սուսոյ, քննէ զուգախառնութիւնն լաքաներկին ընդ հերիկաներկին: Տե՛ս, ուրեք ուրեք պայծառագեղ շուշանն որ պիտականիչ շահարակին ձեռք կը կարկատէ, գեղնագոյն քրքումն որ բազմութեան մեկունին կը հակի, վախ յատմին որ կապուտերանց յակնթին կը փարի, փայտայէ բնովը բոսորագոյն որ արեւազանդ հրանուեկին հետ փունջ կը կազմէ, յեւազեալ (ի՞նչ) խառնամանեալ կ'ընտարիսին ու կ'աղբի»:

Անշուշտ եմ որ զայս հնարագիւտ և անըտագիւտ պատարիկն ընթերցողն, խոհարարն վեր կ'անջնելով կը հարցնէ թէ անուանս օրին այսպիսի համեղ կերակուր մը կրնա՞ս պատրաստել: Իսկ ամենք ալ այնչափ կը արամին հեղինակին այս վիճակին վրայ որ Բոֆիլոսօր Ծարբոյի հետու գտնուելուն մեծագույն ցաւ կ'ընեն իրենց սրտին:

Վերջապէս զօրեղով հեղնական ծիծաղը, և ուշ զնելով սրտիս անկեղծ զրգման, խորհուրդ կուտամ բարեկամարար. եթէ իրաւ կոչում մ'ունիք գրականութեան, Պ. Նեմցի, պատուեցէք զսրտոյ շարագրութեան գտներ պարունակող անտերին և գրեցէք ձեր սրտին զգացածը և մտքին հիւսածը առանց որ և է արուեստակութեան, որ յաճախ զլուսաճարաւ կը բերէ ընթերցողաց վրայ՝ նոյս համբերութիւնը շարաշար գործածելուց համար:

«Իմ ալ մաղթանք թո՛ղ այս ըլլայ»:

Ա Ր Ա Պ Ա Ր Ի Կ

ՍԻՖԻԼԻԴԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆ

Սիֆիլիզը (sgphilis) գաղղիական ախտ կոչուած հիւանդութիւնն է որ այսօր ամենու քաջ ծանօթ է. սոյն ախտ աշխարհիս տիրած է. չ'կայ իրեն նման հիւանդութիւն մ'որ այսքան տարածուած լինի. ո՞ր որ քաղաքակրթութիւնը մտած է, հոն մտած է նաև սիֆիլիզն: Կէս քաղաքակրթեալ երկիրներ՝ որ յարաբերութիւն ունին քաղաքակրթեալ երկրաց հետ, աւելի վնասուած են, քանզի չունին միջոցներ զայն չէզոքացնելու և իրենք զիրենք պաշտպանելու. մինչդեռ քաղաքակրթեալ երկիրներ ունին բժիշկներ և ուսած են առողջարանական պաշտպան միջոցներն. այս պատճառաւ մեծ և փոքր Ասիոյ ժողովրդեան մէջ չափազանց կերպով Սիֆիլիզն ընդհանրացած է: Քանիցս պատեհութիւն ունեցած եմ Բարուայ, Սարբերդի, Մալաթիոյ և Տիփրիկի բժշկական տեղեկագրերն հրատարակելու: Մեր գլխաւոր նպատակը պիտի լինի այս յօդուածով Սիֆիլիզի ծագման թուականն որոշել, քննադատելով զանազան ենթադրական կարծիքներ, և յառաջ բերելով ստուգութիւնն հաստատող վիպուածութիւններ: Սոյն եղբակացութեան հասնելու համար Սիֆիլիզի բնութեան և յատկութեանց վրայ մի քանի բացատրութիւններ տալ հարկաւոր է, քանի որ խնդիրը կը ներկայանայ ժողովրդական թերթի մը մէջ:

Սիֆիլիզը ինքնին կազմական հիւանդութիւն մ'է, այսինքն արիւնն և բոլոր մարմինն ապականող հիւանդութիւն մը: Ապականիչ հիւթն է իւր վիրիւսն (virus թուսաւոր թարգման), ուր որ մտնէ այս հիւթ, անդ կը գոյանայ Սիֆիլիզն և անմիջապէս կ'ապականէ ամբողջ արիւնն—մարմինն:

Սիֆիլիզի վիրուսով ապականեալ մարմինն տարրեր ժամանակաց մէջ զանազան ախտանշաններ դուրս կուտայ, որք մարմնայն ամէն կողմերն երկան կրնան գալ. գլխաւորներն են այլ և այլ վերքեր, որոնց յատկութիւնն է փճացնել մարմնայն այն մասն: Երբ օրինաւորապէս դարմանուի, շուտով կ'անհետանայ. իւր գլխաւոր զեղերն են սնդկային բաղադրութիւնք և eosinք սիֆիլիզն Սիֆիլիզն ժառանգական, փոխանցելի և համաճարակ յատկութիւն ունի: Ժառանգական է, երբ Սիֆիլիզով վարակեալ են մանկան մը ծնողք. այդ ընտանեաց պատկանող սերունդք իրենց արեան մէջ ունին Սիֆիլիզի վիրուսն որ վաղ թէ՛ անագան զանազան երեւոյթներով իւր ներկայութիւնն ի յայտ պիտի ածէ: Ասիոյ ժողովրդեան մեծագոյն մասին մէջ ժառանգականապէս տիրած է Սիֆիլիզն, թէ և այսօր քաղաքակրթեալ ազգաց մէջ ևս նոյնն է. միայն փոխանցական կերպն ևս յաճախակի տեղի կ'ունենայ: Փոխանցական և կամ ստացական կը լինի ախտը, Սիֆիլիզով ապականեալ անձանց հետ մերձաւորութիւն և կամ սերտ և մտերիմ յարաբերութիւն ունենալով: Մերձաւորութեան փոխանցական գլխաւոր ախտանիշն է ծննդական դործարանայ վրայ գոյացած և շանքը (chancre indure) կոչուած փոքր վերքն, որ անմիջապէս ամբողջ արիւնը կ'ապականէ և կը դառնայ կազմական, ճիշդ ժառանգականին նման: Իսկ սերտ յարաբերութեամբ կը փոխանցի Սիֆիլիզն այն ատեն միայն՝ երբ ապականեալ անձն ունի արտաքին վերքեր, թէ՛ բերանն և թէ՛ մարմնայն բայց կողմերն, որով իրեն հետ յարաբերութիւն ունեցող մաքուր անձն անոր խնամ,

ժխած և կերած ամանը գործածելով և մարմինն մարմնոյն հպելով կամ հազուսան հազանելով, ինքն ալ կ'ապականի, այսինքն Սիֆիլիզով սպականեալ բարեկամին վիրաւորին ինքն եւս կը թուանաւորի:

Համահարակ յատկութիւնն է, երկրի մը ժողովրդեան մէջ յանկարծուստ ընդհանուր կերպով տիրելն: Սիֆիլիզի սոյն կերպն առաջին անգամ Եւրոպոյն մէջ 1493ին նկատուած է, և այս առիթ մ'եղած է նոյն ատենուան բժշկաց' լաւ կերպով ուսումնասիրելու զայն, իրր մի նոր արտ. յայնժամ բժշկը կարծեցին թէ Սիֆիլիզն նոր ծնունդ առնող հիւանդութիւն մ'է. բնականաբար կամ երկրնքէն իջած և կամ երկրէն ելած համարեցին: Սոյն թուականին ժամանակակից է նաև նորաշխարհի — Ամերիկայի — գտնուելն ձեռամբ երևելին Գրիտտափոր Գոլումպոսի: Բժշկը յայնժամ սոյն զուգադիպութիւն զլրատուր պատճառ համարեցին Սիֆիլիզի ծագման, և խեղճ Գրիտափոր Գոլումպոսի վրայ ձգեցին յանցանքը, ըսելով թէ Գոլումպոս Ամերիկայէն փոխադրեց Սիֆիլիզն յԵւրոպա: Սոյն սխալ կարծիք ցարդ կը տիրէ ժողովրդեան մէջ. բժշկացմէջ ևս կը գտնուին որ այս սխալ կարծեաց կը հետևին, առանց ուսումնասիրած լինելու Սիֆիլիզի պատմութիւնն:

Արդ, Սիֆիլիզի յատկութեանց վրայ սոյն համառօտ տեղեկութիւն կը ցուցնէ թէ Սիֆիլիզն ինքնին գոյութիւն չկրնար ունենալ, այլ միշտ ուրիշ մը պիտի փոխանցի. ուրեմն առաջին անգամ իտիալէս ո՞ր թուականին ծագումն առած է, նոր հիւանդութիւն մ'է թէ հին, ահա մեր յօդուածին բուն նպատակն:

Մեր յիշած 1493 թուականէն շատ առաջ Սպանիացիք Հնդկաց մէջ Սիֆիլիզով վարակեալներ տեսած են. շատ հաւանական է նաև Ափրիկէէն փոխադրուելն Սիանահամի և Սըրբէնիէի միջոցաւ, Սպանիոյ Մարօն-Հրեայներէ՝ Կրունէրի միջոցաւ, Հնդկաստանէն՝ Պոհեմիացոց միջոցաւ, ինչպէս կը նշանակէ Ծառեֆուս: Անկլատա եւս բոլորովին կը մերժէ 1493ին Սիֆիլիզի նոր ծագման գաղտնաբեր: Ուրեմն, 15րդ դարէն առաջ, երկրիս զանազան կողմերը և Եւրոպոյն մէջ Սիֆիլիզը տիրած էր արդէն:

Նախկին բժշկներէ շատեր կը կարծէին թէ սոյն նոր արտ հին արտի մը կերպարանափոխութիւնն էր, այսինքն Սիֆիլիզն յառաջ եկած կամ ծագումն առած է առաջուց ճանչցուած լէքրը (lepre) կոչուած հիւանդութեան մը տարբեր ձևակերպութիւնն: Հիւանդութեանց մէջ ևս ճարվիտականացեալ գաղափարներ մտցունել ուզեցին: Մայնար 1728ին ուզած է հաստատել թէ կենդանիներէն ծագած է լէքրն, յետոյ մարդկանց փոխանցած է, և ժամանակէ մը վերջը տարբեր կերպարան մ'առնելով նոր հիւանդութիւն մը եղած է, որ է Սիֆիլիզն: Սոյն սխալ գաղափարի յարած են նաև Ֆօլըլ, Մանս, Շըվալիէ, Լանեօ, Օթէնրիդ, Շուլանթ, Նեուսան, Վիթէրհիս, Տիթէրիս, Սիմօն (Հիրը թուարկած է) և Շ. Պէօրը (թուած է Անկլատա):

Սոյն սխալ կարծիք տարբեր ժամանակաց մէջ լէքրի և Սիֆիլիզի երկրորդ և երրորդ պարբերութեանց միջև տեսնուած նըմանութիւնն հետեցուած սխալ արտածանաչում մ'է. այդ նմանութիւն կարծեցնել արւած է թէ Սիֆիլիզն՝ Լէրրին կերպարանափոխութիւնն յառաջ եկած է, մինչդեռ այսօր

բժշկութիւնը սոյնս կերպով կը նշանակէ թէ բոլորովին տարբեր բաներ են սոյն երկու հիւանդութիւնք. երկրորդ՝ Լէրրին փոխանցիկ հիւանդութիւն մը լինելն ստուգուած է, մինչդեռ Սիֆիլիզն փոխանցիկ և տարափոխիկ է: Նախնական և միջին ժամանակաց մէջ Լէրրին փոխանցիկ լինելուն վրայ ո և է բացատրութիւն չ'կայ, ուրեմն անընդունելի է երևակայել Լէրրի մէջ Սիֆիլիզի արտանիւերն և երկոյթներն: Հրէից մէջ Լէրրի տարափոխիկ լինելուն վրայ սխալ գաղափար մը թէ և կար, սակայն մութային հիւանդութեանց նշանաւոր մասնագէտք, և ի միջ այլոց, մայրաքաղաքիս անուանի բժիշկներէ Վեստ. Տօքթ. Չամպարօ փաշա, նախկին արքունական բժիշկ Գաղղիոյ կայսրութեան, իւր երկար օգտաշատ ուսումնասիրութեամբ և փորձառութեամբ վերջնականապէս հաստատած է Լէրրին ոչ փոխանցիկ լինելն. ուրեմն բացարձակապէս կը հերքուի այն սխալ կարծիք թէ Սիֆիլիզն յառաջ եկած է Լէրրի կերպարանափոխութիւնն:

Լէրրի փոխանցիկ չ'լինելն և Սիֆիլիզէ տարբեր հիւանդութիւն մը լինելն հաստատուած է մանաւանդ, երբ սոյն երկուքն հիւանդութիւնք միևնոյն ժամանակ միևնոյն վայրի մէջ պատահած են, վասն զի յայնժամ կարելի եղած է զանազանել երկուքն արտից իրենց յատուկ նշաններն և ընթացքներն:

Փան-Հէմմիթ կը կարծէ թէ ձերբու հիւանդութիւնն և մասնաւորապէս Մօրվէ (Morve) ծագումն առած է Սիֆիլիզն. սոյն կարծիք երևելին Բիքօրի և Պօի կողմէ սաստկապէս ջախջախուած է: Հայն ևս կարծած է թէ Սիֆիլիզն գոյացած է հիւանդանոցաց նեխութիւնն. սոյն կարծիք եւս բացարձակապէս մերժուած է:

Այժմ քննութեան ենթարկուելիք երկու որոշ գաղափարներ կը մնան, մին Սիֆիլիզի 15րդ դարու վերջերն իրրև նոր ինչ ինքնին գոյանալն է, երկրորդ թէ՛ Սիֆիլիզն Եւրօպոյն մէջ նախապէս ծածուկ կերպով (այսինքն ոչ-ուսումնասիրուած) գոյութիւն ունէր, սակայն 1493 թուականի մօտերն աւելի սաստիկ տարածուելով՝ նոյն ատենի բժշկաց կողմէ մանրամասնաբար ուսումնասիրուեցաւ և ամէն ժամանակէ աւելի լաւ ճանչցուեցաւ:

Սոյն վերջին կարծիք աւելի ընդունելի և ապացուցանելի լինելով, բժշկական սկզբանց ալ կը համեմատի. մասնաւոր պարագայք և յիշատակութիւնք կը հաստատեն զայս: Անկլատա կը յիշատակէ թէ Սիֆիլիզի արտանիւերը ու յատկութիւնք տակաւին չը ճանչցուած՝ այս հիւանդութեամբ գաղտնի կերպով վարակեալներ կը գտնուէին, սակայն երբ 1500ի մօտերը ընդհանրացաւ հիւանդութիւնն, յայնժամ իւր անխախտութիւնն ու աղքեցութիւնն երևան եկաւ: Արդ՝ 1493էն առաջ Սիֆիլիզի Վիրիուր Գաղղիոյ մէջ կը գտնուէր: ահա բուն ճշմարտութիւնն:

Ա. Հիրը, Լիօնիսէն, Ֆրանքաթօր, որք ժամանակակիցք են ժն դարու Սիֆիլիզի համահարակին, արտին հնութիւնը կ'ընդունին. նաև Բօզենպուու. Լիդրէ, Հէօնէր և ասոնց մէջ վերջը Կրունէր, Շվէտիօր, Վալիս և այլք իրենց աշխատասիրութեամբք զայս կը հաստատեն: Սոյն հեղինակաց յիշատակութիւնք խնդիրը ընդարձակօրէն կը լուսարանեն և Սիֆիլիզին առաջին անգամն Գաղղիայէն ծագումն առած լինելու սխալ գաղափարը կը ջրբերեն: Գաղղիայէ և Լիդրէ վերջը Ֆօլլէն (Թըրէթէ ար Բաթ օլօթի Էքսթէրն, Փարիզ 1861)

գիտական վիճարանութեան մը դուռ բացաւ և նոյն ատեն երևելին Տէլամպրն՝ հետեւելով Լինտօլուր և Հէօնէրի՝ ջախջախեց Սիմօնի և Ասդրիւքի սխալ կարծիքներն Սիֆիլիզի փոխանցիկութեան նկատմամբ:

Մովսէսի, Իփօքրատի և Արարացոց յիշատակարանք Սիֆիլիզի հնութիւնն կ'ապացուցանեն:

Բօզենպուու. ժն դարէն առաջ գրուածոց մէջ Սիֆիլիզի յատկութիւններն նշանակուած լինելն կը յիշէ, սակայն անոր առանձինն արտ մը լինելը չ'էին գիտեր: Կը յիշատակէ նաև Հոովեյեցի արուագէտներու (Մէտլրաստ) քթերուն փճանալն, որու պատճառն Սիֆիլիզն եղած լինելու է անկասկած:

Ժն դարէն առաջ գրուած գրեանց մէջ յիշուած են նաև ծննդական գործարանաց արտային յատուկ երկոյթից դարմանման եղանակներն, որոցմով՝ հակառակ գործածուած այրիչներու (caustique) վէրքերը կ'ստանային աւելի զէշ հանգամանք մը. զարմացման շեշտերով նշանակած են այրիչներու երբէք չ'ազդելը վէրքերու վրայ, մարմնոյն ընդհանուր կերպով գէշ ապականեալ լինելը թուելով: Սոյն յիշատակութիւնք կը ցուցնեն թէ այդ վէրքերն իրենց զիտցած սովորական վէրքերէ տարբեր բաներ էին. եթէ սովորական լաւ յատկութիւն ունեցող վէրքեր լինէին, անկասկած այրիչները պիտի ազդէին. ուրեմն կը նշանակէ թէ Սիֆիլիզի յատկացեալ վէրքեր էին, որ իրեն յատուկ դարմանման եղանակն ու գեղերն ունի, առանց որոց կարելի չ'է բուժումն, և արդէն իսկ գէշ հանգամանք ունեցող վէրքեր լինելն մասնաւորապէս նշանակած են: Արդ, սոյն յիշատակութիւնք ժն դարէն առաջ Սիֆիլիզի գոյութիւնը կ'ապացուցանեն:

Արարացի բժիշկը, ըստ Հիրի, ժն և ժն դարու մէջ յիշած են այնպիսի վէրքեր որ իրենց համար անբուժելի համարուած են: Պատմական և աշխարհագրական ախտաբանութեան գիտուն հեղինակն Հիրը կը թուէ մասնաւորաբար Բօթէր, Բօլանա, Թէօտօրիք՝ որք գրած են այս նիւթի վրայ:

Արարացիք՝ ըստ կրօնական հանգամանաց՝ կանանց ծննդական գործարանները չ'ինքններ, որով միջոց մ'եղած էր աչք գոցելու տրիական և Գաղղիական արտից երկոյթներու կէսին վրայ:

Կիյեօմ տը Սալիսթ և յետոյ Կատէստէն և Արճէլաթա կատակաւելի մերձաւորութենէ մ'անմիջապէս վերջը ծննդական գործարանները լուսալ կը պատուիրեն:

Թարանդացի Վալէսքիւս անմաքուր մերձաւորութեանց միտուց վրայ խօսելով, կ'ըսէ թէ, լաւ բժշկի մը շատ ուշ իմաց տըրուելուն պատճառաւ մեռած են ենթակայք:

Թոզմաս Կառքօնեացին այս կարգի բազմաթիւ վիճակներ տեսած է. ի մէջ այլոց կը թուէ Լանքասքի կոմսն Ժան տը Գանդ, թագաւոր Բոլոնիոյ Կատիոլաս, որ Նաքը գաղտնի անդ թշուառութեամբ մեռաւ 8 օգոստոս 1410ին. (Էքսթրէ արեն մանիւքըր տը Լինքօլն քօլէճ, ա՛Օքսֆօրա, բար Պէքթ): Աուէրսպէրի կ'ըսէ թէ Ժան տը Սքիւր Եպիսկոպոսն ծննդական գործարանաց վրայ վէրք մ'ուսնէր, որով երկար ժամանակ տառապելով վերջապէս մեռաւ 1104ին:

Հօրնէքի իւր գրուածոց մէջ կը պատմէ թէ Պօհեմիացոց թագաւորն Վանէստրա մեռաւ իւր սիրուհւոյն՝ Ակիէսի սիրոյն պատճառաւ: Ահաւասիկ արտական երկոյթներ՝ որք միշտ

կը ցուցնեն փոխանցիկ վէրքերու ազդեցու-
թիւնն 1493 թուականէն առաջ:

Յովհաննայ Կայսրուհւոյն ժամանակ գը-
րուած բժշկական տեղեկագրերն գէշ արտի
մը գոյութեան վրայ կը խօսին. սորա նմանն
Պէքէթ ևս կը թուէ ի Լոնտօն 1162 և 1430
ին գրուածներն:

Տօքլիօնի (Քօզէ նօթապիլի ար Վենէձիա,
1675) կը հաստատէ արփական արտից փո-
խանցիկութիւնն ի Վենետիկ 1302 և 1421ին:

Գերմանացոց մէջ 1494ին Սիֆիլիզը նոր
բան մը չէր. (Morbus gallicus, Mala Fran-
gos): Ի Մայանս Ս. Վիքթորի շինութեան
յիշատակութեանց մէջ 1472 թուականու կը
կարգացուի թէ աշխատաւոր (choriste) մը
իւր ծառայութիւնը ձգած է, որովհետև Մա-
լա Փրանկիզ (գաղղ. արտ) կոչուած հիւան-
դութեամբ կը տառապէր:

Բիէր Մարթիրի նամակն ուղղեալ առ Ա.
րիւս Լիւստիանիւս, դասախօս յունական լե-
զուի ի Սալամանք, կը պարունակէ միթա-
րական խօսքեր սոյն վերջնոյն համար որ կը
տառապէր՝ Սպանիոյ մէջ (Պիւպաս Bubas) և
Իտալիոյ մէջ Մորպիւս Գալիքիւս) Morbus gal-
licus կոչուած հիւանդութեամբ. սոյն նամակ
5 Ապրիլ 1488 թուականը կը կրէ:

Միւսնոյն թուականին Տէլիատօի քննու-
թիւնք (որ Հէօսէր կը թուէ) ժէնէսի շրջա-
կայքը գտնուած Գաղղիացի զօրաց մէջ Սի-
ֆիլիզի երևումն կը յայտնեն:

Արդ՝ սոյն յիշատակութիւնք և թուար-
կութիւնք որոշակի կը ցուցնեն թէ 1493էն
առաջ Սիֆիլիզի զանազան դէպքեր պատա-
հած են այլ և այլ տեղեր, որով Սիֆիլիզի հը-
նութիւնը կը հաստատուի, բայց առաջին մար-
դոյն վրայ ինչպէ՞ս գոյանալը յայտնի չէ,
ինչպէս նաև իւր ծագման բուն թուականն:

Արդ, Սիֆիլիզի հնութիւնն հաստատող
փաստերն ի մէջ բերելով, յուսամ թէ Ազնիւ
ընթերցողք գոհ եղան և բաւական ստույգ
գաղափար մը կազմեցին Սիֆիլիզի ծագման
և այլ պարագայից վրայ: Սիֆիլիզն ժնէ՞ր գա-
րէն շատ առաջ ունեցած է իւր գոհներ...:

1891 Յունիստ I Տիպթ. Կ. Յ. ՓԱՇԱՆԱՆ
Սեքստիա (Կաղեր Հէքթոմսէր)

ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ԱՆԱՊԱԿ ԳԻՆԻ ԳԱՐԹԱԼԻ

Գինեչինութեան մասնագէտ Յ. Սուքիաս-
եան էֆէնտի, իւր երկարամեայ փորձառու-
թեամբ, Գարթալի զանազան խաղողներէ կը
չինէ՛ ընտիր գինիներ, — ԳԱՐԱ ՉԱՎՈՒՇ,
ՀՕՐԱ, ՀԱՃԻ ՕՂՂՈՒ և ՔԷՉԻ ՄԷՄԷՍԻ կո-
չուածներէն սեւ գինիներ, և ՄԻՍՔԷԹ ՉԱ-
ՎՈՒՇ, ԳԱՐԱ ՉԱՎՈՒՇ և ԼՈՒՐՆԻԿԵԱՐ
կոչուածներէն սպիտակ գինիներ՝ թէ՛ անուշ
և թէ՛ գորտոր: Այս զանազան գինիներու
թէ՛ նորերն և թէ՛ հիները կը գտնուին յա-
տուկ մթերանոցի մէջ, ի Ղալաթիա, ԽԱՒԵԱՐ
խան, սփիթոյախան խարդախութիւններէ
բոլորովին զերծ և երաշխաւորեալ, և կը
ծախուին թէ՛ քաղով, թէ՛ շիշով և թէ՛ տա-
կաւով՝ մեծաքանակ: 8—8

Գործնական Քեաղակուրիւն Ֆրանսերէն
լեզուի. 2,500 հրահանգներով. ի պէտս նա-
խակրթարանի բարձրագոյն կարգաց. Բ. աը-
պագրութիւն. հետևողութեամբ Լ. Լըբլըրի,
աշխատասիրաց Ա. Պիպլեձեան: Գին 5 զրշ:

ԹՈՒՌՑԻԿ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ԵՖՆԻ ՃԱՄԻԻ ՊԱԶԱՐԸ

Երկուշաբթի առաւօտ մը՝ — այսինքն թէ
շաբթուէն այն առաւօտը՝ յորում կիրակնօրեայ
զրօսանքներէն արբիւս, հաղիւ կը բարեհաճի
մարդ գործի երթալու դաղափարն իսկ մըտ-
քէն անցնել և որոյ ի սլափու դպրոցական
տղայք տե՛ս սրտնեղութեամբ մը կ'երգեն:

Սրտիս սիւնն է Ուրբաթը,

Հոգեոյս տունը Շարաթը.

Ախ կը սիրեմ կիրակին,

Կորսուի երկուշաբթին, — երբ ամե-
նայն ճարպկու թեամբ կամրջազլիս լրագրա-
վաճառաց ձեռքէն օձիքս ազատելով, կառ-
քերէ կոխուտուելու հաւանական վտանգէն
ալ բոլորովին զերծ, ինքզինքս եկնի ճամբի
բակը գտայ, մեծ շունչ մ'առի և նոյն վայր-
կենին վերստին յիշեցի այդ վտանգին գէ՛մ
հաստատելի ապահովագրական ընկերութեան
մը այն յոյժ օգտաշատ ծրագիր, զոր Գարա-
քէօյէն, Սուլթան Համամիէն և Էմին Էօ-
նիւէն ամէն անցնելուս կը յղանամ ու՛ վայր-
կեան մը յետոյ՝ գլուխ ազատելուս պէս կը
մտնամ:

Բայց խօսքին թելը կորսնցուցինք կար-
ծեմ...:

— Այո՛, երկուշաբթի առաւօտ մը, երբ
եկնի ճամբի բակն հասայ, միտքս դրի որ ի
յիշատակ այս առուր փրկութեանս կոթող մը
կանգնեմ և ջրավաճառ Պօղոս տղային ջրովը
լուամ, և որովհետև մարմարեայ կոթող մը
կանգնելու չափ ստակ կարելի չէ հայթայթ-
ել այս նեղ ժամանակիս մէջ, ուր հացին օ-
խան 50 փարայի կը ծախուի, սնանկութիւնք
իրարու ետէէ կ'աճին յառաջանուրբեան կանո-
նով ու Գրամատուներ ամենափայլուն ստորա-
գրութեանց հինգ փարս չեն վտահար, ուս-
տի հետեւելով կոթողակերտութեան արհես-
տին պարագայաց օրինակին, մտադրեցի
թուղթէ կոթող մը կանգնել, բան մը՝ որմէ
հարկաւոր օրինակներով կը շինուին, ու կը
վաճառուին Արեւելի սիւնակաց մէջ, և որոյ
չնորհիւ է միայն որ կարգ մը համեստ, պար-
կեշտ, ոչ քծնող, ոչ շողքօրթ, ոչ անար-
ժան անձինք կը հայթայթեն իրենց օրագա-
հիւր. Ինչ ընեն, այս աշխարհիս մէջ պարագ
պարտելն է ամօթը. « Էօ քաւէ usակ շահիք »
ըսեր է հանգուցեալ Գաղաղ Ամիրան, արհես-
տին գէշը չըլլար. վերջապէս կոթողչինու-
թիւնն ալ արհեստ մ'է և այն ալ ոչ թէ լոկ
արուեստ, այլ նուրբ գեղարուեստ մը. որոյ
վրայ շատ գործ ըլլալ սկսած է բաւական ժա-
մանակէ ի վեր. բայց քարէ չըլլար ու թուղ-
թէ կ'ըլլայ եղեր, այդ ալ միթէ հոգ է. ոչ
տպաքէն ամէն բան նախ թուղթի վրայ կը
չինուի ու տպա իւր տեղը. այն շքեղ պա-
լանները, հոյակապ եկեղեցիները, բարձր աշ-
տարակները, հսկայ նաւերը բոլորն ալ միթէ
նախ թուղթի վրայ շինուած չե՞ն. այսօր աշ-
խարհի ընդհանուր օրէնքն է որ ամէն բան
նախ թուղթի վրայ շինուի ու տպա իւր տե-
ղը. և այս օրինաց զօրութեամբ ըլլալու է որ
մեր գործերն ալ միշտ թուղթի վրայ կը շին-
ւին: Ու ստի այս խորհուրդներով պաշարուած,
եկնի ճամբի բակին Էմին Էօնիւի դռնէն ա-
նըզգալարար յառաջացեր եմ դէպ ի յաջ. մէկ
մ'ալի՞նչ տեսնեմ — ընդհանուր իրարանցում
մը որ ամէն երկուշաբթի տեղի կ'ունենայ
հոն, պաղարին առ թիւ:

Մայրաքաղաքիս մէջ երկրորդ քաղաք մը
տեսնելու համար կը բաւէ անգամ մը այցե-
լել Եֆնի ճամբի պողոտը. հոն ինչպէս յա-
ճախորդին, նոյնպէս ալ դրադէտին անըս-
պառ նիւթ կայ օգտուելու. — անշուշտ խօսքս
կոթող կանգնողներուն չէ. անոնք իբրև գոր-
ծի մարդ, հաց ելնելիք խնդիրները միայն
կ'ուսումնասիրեն: — Առաջին տեսարանը որ
այցելուին ուշագրտութիւնը դէպ ի յինքն կը
գրաւէ, ընդարձակ թաղ մը կազմելու չափ
տարածութիւն ունեցող Եֆնի ճամբի բակին
մէջ կանգնուած անհամար վրաններն են, ո-
րոյ անթափանց հովանին, ստուերախիտ ծա-
ռերով պնտուած պարտիզի մը խորուսիկ զո-
վութիւնը կ'ընծայէ ամրան այս աթոթաքին
ուուրց մէջ: Կարգապահական նախանձա-
խնդրութեամբ և ճաշակի անտաղիւտ առաւե-
լութեամբ մը Պաղարին վարչութեան կողմա-
նէ այնպիսի հիանալի տնօրինութիւններ ե-
ղած են այդ հազարաւոր տեսակ սպորանաց
զետեղման մասին, որ և ոչ մի ժամանակ ա-
մենաբոցն չիթութիւն մ'իսկ չպատահիր.
ամէն ձիւզ մասնաւոր բաժանում մ'ունի, և
ամէն վաճառորդ իւր բաժանման մէջ միայն
կրնայ զետեղել իւր սպորանքը. անկարելի
բան է որ կօշկավաճառ մը իւրավաճառին բա-
ժանման մէջ նստի և նպարավաճառ մ'ալ
հանդերձավաճառին, առաւելութիւն մը որ
նպաստաւոր է թէ՛ վաճառորդին և թէ՛ գը-
նորդին, այդ պաղարի Լարիւրինթոսին մէջ
փնտաւած սպորանքը իւր մասնաւոր բաժան-
ման մէջ գտնելու: Մասնաւորաբար պաղար-
նիներու բեռնակրութեամբ պարագայով ան-
ձինք կանուխէն կը բերեն կ'իջեցնեն իւրա-
քանչիւր պաղարնի սպորանքը իւր բաժան-
ման մէջ սեպհական վրանին տակ. մեծ է ի-
րարանցումը. պէտք է աշխատիլ և այնպիսի
հրապուրիչ զիրքով մը շարել ամէն օր տեղէ
տեղ փոխադրուելով ճամբիւրած սպորանքը՝
որ թէ՛ իւր իսկական քանակութեան շատ և
թէ՛ փայլուն երևի, ու հարկաւոր վար-
պետորդներու ձիրաններէն իրեն քաշէ յա-
ճախորդները. արդարև գործ գփուարին և
տաժանելի, մանաւանդ ձմրան սաստկաչունչ
քամիին, երբ երկնքն անձրև, ու երկրէս
ալ դժուարահաճ, շատախօս ու գլուխ ցաւ-
ցընող յաճախորդ տեղաց մարդուս գլխուն,
որ ժամերով ամբողջ սպորանքները տակն ու
վրայ ընել տալէ յետոյ վերջապէս համոզուի
տաղը կանգուն բան առնել, ու կարել տալէ
վերջ երբ ձեռքը գրպանը խօթէ ստակը վը-
ճարելու, կաթ թափող կատուի նման գօշէ.
« Բասկա տունն եմ մոռցեր »: Բայց այդ խոր-
հըրդածութիւնները շատ հեռուն պիտի տանին
զմեղ. մանենք բուն պաղարը վերայիշեալ
մուտքէն, և ահա շուարած ենք տեսնելով
հանդերձավաճառներու քով այնպիսի տարազ-
ներով ու այլազան ձեւերով լաթեր, որոցմէ
ոչ մենք, և ոչ ալ մեր բարեկամները, աղքա-
կանները բնաւ չեն գործածեր, և սլահ մը
կ'ստիպուինք իւրովի հարցնել « արդեօք մե՞նք
նոր ի Պոլիս եկած ենք թէ՛ այս լաթերը ». և
հուսկ ուրեմն տեսնելով այնպիսի յաճախորդ-
ներ այդ հանդերձավաճառաց գլուխը խը-
ճողուած, որք երբէք անցուդարձ չեն ըներ
մեր փողոցներէն, կը համոզուիմք թէ՛ Պոլսոյ
մէջ մեզ անձանթ Պոլիս մ'ալ կայ. իսկ քիչ
մը անդին վրաններու տակ շարուած կօշիկ-
ները կենացս մէջ բնաւ տեսած չեմ, և կը
վտառահայնեմ դձեղ թէ դուք ևս ոչ թէ տե-
սած, այլ այդպիսի ստից ամանի մը գոյու-
թեան գաղափարն իսկ ձեր մտքէն չէք ան:

ցուցած . ինչ մեզքս պահեմ պահ մը մտադրեցի որ այդ անդրջրհեղեղեան հօշիկներէն քանի մը հատ գնեմ և իր հնութիւն Չիբակոյ զրկեմ առաջեկայ ցուցահանգիսին մէջ՝ Գ. Նէմցի «Թախթաճեան իւր գործոց մէջ» վերնագրով յօդուածին հետ ի տես գրուելու . սակայն այնչափ ուշ գրուեցին այդ տարօրինակ մտկոլուածե տափակաքիթ և կարճերես հօշիկները որ խոյն մոռցայ ամէն բան և սկսայ անոնցմով զբաղուիլ . բայց խօսքը մէջերնիս , այդ տեսակով պարագայով հօշակաճառները նկատելով իմ հետաքրքրական ձևերս , լաւ ընդունելութիւն չըրին ինձ և ոչ իսկ հաճեցան պարագայ տեղը լեզու ուսեցնել մտադու մը որ բան մ'առնելու երեւոյթը չունի . մինչդեռ անդիէն ուրիշ կողմովաճառներ կը շարունակէին յեղեղեղ . «Ֆիլէնտի , ձեզի համար քիչ հազնուած բօրին մը ունիմ» , « էֆէնտի սա սխարիկը ձեր սօքին կ'ուգայ , երկու օր միայն հազնուած է » . « ձեզի նման պէշի մը սօքին նեղ գալուն համար հոս ձգած է որ շատ աժան գնով ծախեմ այս պօքը » . մինչդեռ ճշմարտութիւնը սա է թէ առաջարկուած ոտից ամաններուն բոլորըն ալ նոր են և դիտմամբ հազնուած ու հոգին վրայ արտուած , որպէս զի երկու օրուան հազնուածի երեւոյթն առնուն , խարքախուրթիւն մը որուն զոհ կ'երթան շատ մը պարզամտներ , քիչ հազնուածի տեղ կ'ընելով այդ յոյժ ստորին սպրանքները իրենց եռապատիկ գնովը , որք ոչ այլ ինչ են եթէ ոչ ոչխարի գառնուկի մորթեր և շատ անգամ ալ մուշակաւու ու նրբաններն ալ պարզապէս թըղթակաշի և կամ ուրիշ նիւթ մը հաղիւ տասն օր դիմանալիս կողիկներէն անմիջապէս յետոյ կուգան Ֆէսուրը , ներկուած , մաքրուած , թուղթերու մէջ գրուած և մեր Տիվրիկցոց ձեռամբ ի վաճառ հանուած , որոց մէջ տեղ տեղ խառնուած են Թուռուզցի Արապ Ֆէսուրներ , որք կը պօսան Ֆէսուս , Ֆէսուս : Դիմացի կարգը լեցուած է հազարաւոր անկողիներով , որոց գնորդք ստիպուած են բոլորին ալ ծայրերէն մի քիչ քակել և բամբակին կամ բուրգին գոյտ թիւնն ստուգել : Ո՛հ , այս ինչ ամուսնութիւն է . Պաղարին մէջ կեցած անընդհատ կը պօսայ . « չի մը քէպապ հինգ փարայ , մեծ կակ հաց մը տաս փարայ » . միւս կողմէն կը կրկնեն . « տապկած ձուկ մը տաս փարայ , խաշած հաւկիթն հինգ փարայ » . « օջարակաճառը լեցուցած է ձիւնը կանանչ կարմիր օջարակներով լի սաներուն մէջ , և մէկ կողմէն դատարկացած դաւաթները լեցնելով , բուն ոգևորութեամբ կ'երգէ . « մէկ հատիկս հինգ փարայ , մէկ հատիկս հինգ փարայ » . այս դադրելուն պէս մուսիկայի ձայն մեծ պընակ մը տաս փարայ , անխառն կաթ տաս փարայ » : Մեր մեծահամբաւ ճաշարանապետ Արգոյ Մկրտիչ էֆ . Թօղաթիւն եթէ լսէ այս քիկները , անշուշտ վնասուց հատուցման դատ կը բանայ այս պարոններուն դէմ , սակայն կը վնասահայնենք զինքը որ , ոչ իւր յաճախորդները և ոչ ալ յաճախորդներուն ծառայները կրնան հոս ձաշել , այլ ամէն դատարար իւր ճաշարանն ունի , և եթէ այսպիսի դիւրամատչելի ձաշեր ալ չըլլային , չբաւոր դատը շատ պիտի նեղուէր . իսկ եկնի ձամի մէջ ամէն բան առատ է . օխտ մը կեռաս 20 փարայ , օխտ մը մածուն 50 փարայ , և լն , ըստ կարգի : Յետոյ կը հանգիւրդնք գրավաճառներու , որոց քով նոստած դրացի մանրավաճառներ , խուսկ , հալուէ , մուշկ և այլ անուշահամութիւն և մանաւանդ համրիչ կը

ծախեն , մինչդեռ քիչ մը անդին կնիք կը փորագրեն և ու է անուան համար կարելի է պատրաստի փորագրուած գտնել : Դանակներ , կղպանքներ , բանալիներ , խարտոցներ և այլ այնպիսի առարկայներ , որոց անուանքը միայն պէտք ունեցած ժամանակ կրնայ ուսնիլ մարդ , անթիւ անհամար քանակութեամբ գիղուած են ծերուկներու առջև որք բնաւ հոգ չունին ծախելու : Նպարավաճառները շարած և ի տես դրած են պարկերու մէջ սուրճ , շաքար , ձաւար , սոս , սիսեռ և լն . և որոց հետ գրեթէ կից կը համարուին իւզավաճառները իրենց հսկայ տակառներով ու իբրև նմոշ դուրս դրած իւզերով ու ձիթախղերով . օճառը մանաւոր անձինք կը ծախեն և որոյ բազմութիւ տեսակները շարուած կը կենան հարիւրաւոր վրաններու առջև : Կերպասեղէն ծախողները ընդհանրապէս խիստ ստորին տեսակի ապրանք ունին և գըրեթէ ամենէն շատ գործ կ'ընեն . ասոնցմէ մին կը բռնադատէր նոր եկած հովիւ մը որ բան մը առնէ . խեղճ հովիւը չը կրցաւ օձիքն աղատել . ի՞նչ ընէր , միթէ ինքն ալ չէր փափաքեր բան մը առնել ու նուիրել նշանածին , բայց ո՞ր է ստակ . գործին մէջէն պատուաւոր կերպով դուրս ելնելու համար հովուին միւս ընկերը միջամտեց . « Ի՞նչ կ'ըսես » հարցուց խանութպանին , « բան մը տանք ձեզ , աղսր սլասմայներ , կտաւներ ունինք » պատասխանեց խանութպանը . ո՛չ , հարիւր օխտ ասեղ կ'ուզեմ , հիմայ տո՛ւր տեսնենք , ըսաւ հովիւը յաղթական շեշտով մը և հեռացաւ վեհապան . այնչափ ուրախացուց զիս այս սրախօսութիւն , որչափ խնդացուց խանութպանը , այնպէս կարծեցի որ երկուսուսաներորդ դարուն մէջն եմ և իմաստասէրներու վիճարանութեանց ունիղիւր կ'ըլլամ որք իրարու այսպիսի անլոյծ հարցեր կ'առաջարկէին . երկրիս մէջ տեղը գտնել , օքին մէջ պալատ մը շինել , և լն : Վերջապէս , միթէ կարելի է՞ այս անձուկ շրջանակիս մէջ նկարագրել բիւրաւոր անձանց դիրքերը , ձևերն ու սուրբաւոր որք պազարին մէջ կը կատարուին . ամենէն կարճ միջոցը Ենի ձամի դարբիններու դռնէն դուրս ելնելն է ուր յաւելուածական սղար մը եւս կը սղարուի աչացդ . նախ պանիրը իւր տեսակներով , երչիկը , ապուրտը , քիչ մը վեր պղպեղն ու համեմները , ապա սոխը սիտորը , և այլն , ըստ կարգի . ալ այնուհետև շարուած են ազգի ազգի բանջարեղէններ , կանկաւ , թթուս , բրբրեմ , պակլայ , տերև , և այլն , ըստ եղանակին . ի լրումն ամենեցուն շոր ու թայ մըրդեղէններ , չամիչ , թուզ , արմաւ , խնձոր , կեռաս , կաղին և այլն կը տարածուին մինչ ի Սուլթան Համամ , ուր կը վերջանայ պազարը :

Ս Ի Մ Ա Ք

Յ . Թ . ՀԻՆԴՆԱՆ . Հիմնական ցոր եղանակ Քրանսերին շարադրութեան : Ա . տարի . բարեփոխեալ և յոյժ ճոխացեալ . կը բաժնուի երկու մասանց : Ա . մասը նուիրուած է Փրանսերէնէ ի հայ թարգմանութեան , Բ . մասը հայերէնէ ի Փրանսերէն թարգմանութեան : Գին 6 զրուս : Կեդրոնատեղին է Ուզուն Չարըրպաշը թիւ 402 , Փորագրիչ էֆ . Փալազաշեանի խանութը :

Չ Ա Հ Ե Ն

(Ի Ր Ա Վ Է Պ)

(Ժողովրդական կեանքէ առնուած)

Մեր դրացին էր նա , որ շնորհիւ իւր գործունեայ ոգւոյն՝ իւր բախտը շինած էր այլ ևս . քիչեր կարող էին մրցիլ իւր եռանդուն աշխատասիրութեան հետ . հաստատամիտ էր , իւր խորհուրդներ անվրէպ կը գործադրէր , և երբէք օր մի չար չէր խորհեր . լռին գործունէութիւնը կը սիրէր , և ուշադիր էր միշտ իւր շուրջ կատարուած բաներուն : Աշխարհ կարող չէր խառնել դորա ներքինն , դորա սրտին անդունդէն վար նայիլ . ո՛վ պիտի համարձակէր այդմ . վասն զի թէ և անկեղծ երիտասարդ մ'էր , բայց խորհրդաւոր երեւնալու հանգամանքն ևս ունէր . կարծես թէ բան մի կար ի նմա , որ պատկառ կ'ազդէր քեզ . իւր խօսքեր անդիմադրելի հրապոյր ունէին . ժպտելով և վախկութեամբ կը խօսէր , հաճելի և միանգամայն հրահանգիչ էր իւր խօսակցութիւն . բազմաց երևնալու անձուկը չէր կրեր , ուստի դուն ուրեք կ'երէնէր աշխատութեան փեթակէն . ընկերութենէ հեռի կ'ապրէր :

Ի մի բան , մենամուլ էր , սակայն իւր մենութեան մէջ կը խորհէր օգտակար բաներու վրայ , ստէպ կը թարթափէր փառաւոր սպառազայի մը երազներուն մէջ : Վարկապարազի դատողութեամբ մը կը թուէր թէ իւր սիրտ փակած էր կենաց քաղցրութիւններուն դէմ , սակայն սխալ էր այս . ընդհակառակը սիրող սիրտ մի ունէր :

Այսու հանդերձ իւր կեանք անարատ անցուցած էր , նախանձախնդիր էր իւր պատուոյն , և բարի անուն մի ունենալն իրեն փառք կը համարէր : Ուստի ոչ մի օր մուրթութեանց տղմին մէջ ինկաւ , զի ի բնէ օժտեալ էր բարոյական նկարագրով :

Երեկոյ մ'էր , երբ մտադրեցի ուրուագր ե Շաշէնի այս կենդանի պատկեր « Ծաղիկ յի ազնիւ ընթերցողաց համար , նստած մեր տան պատուհանին առջև՝ որ Վոսփորի չքնաղ համատեփին իւր առջև ունի . նոյն ժամուն երկու նորահաս պատանիներ կ'անցնէին իրենց հասակի վայելուչ զուարթութեամբ խօսակցելով . սրտազեղ գորովանօք ջանացի ունկն գնել նոցա բանից , և լսեցի որսչակի նոցա բաւեր . երբ մի քանի նախադասութիւններ իմացայ , խոյն գորովանքս փոխուեցաւ սոսկիման . ինչ լսեմ , մին անոնցմէ կը պատմէր թէ ո՞ր յաճախած էր այս եօթնեկին մէջ , պօքալի՛ վայր , ուր դեռաւորոյս կեանքը կը խամրի : Միւսն ևս ի պատասխանի կը խոստովանէր թէ ինք ևս ի բազմաց հետէ երթալով իւր ընկերով յաճախած տեղն , բունուած էր մուլութեանց կորոտարեր ծուլակին մէջ : Այն տեսն հեռացայ պատուհանին քովէն , ինքնիրենս յեղյեղելով այսպէս . ինչ տխուր պատկեր մեր նոր սերնդեան , դուցէ այս պատանիներ ուսանող են . ուրեմն ի՞նչ օգուտ , եթէ իրենց ստացած բարձր ուսումներ և դիտութիւններ չպիտի բերեն իրենց փրկութիւն , եթէ բարոյական հիմն չէ իրենց դատարարութեան , ուրեմն մեր ընկերական վիճակի զոհերն են այս անմեղներ . ահա՛ թէ ինչո՞ւ ոմանք երանի՛ կուտան հին բարի ժամանակներու : Այսպէս ըսելէ վերջ գոչեցի . և սակայն դու , ո՛վ Շաշէն , այս սպախանեալ դարու զուակն չես դու , դու սուրբ մ'ես :

Հարկ էր որ Շահէն այլ ևս ամուսնանար, քանի որ բախան զուարթ կը նայէր նմա. իւր ծնողաց ևս փափաքն էր այս, կ'ուզէին ուրախութեան հանդէսով մի վերկենցաղիլ, որովհետև ընտանեկան յարկաց մէջ կատարուած հանդէսներուն ամենէն խորհրդաւորն և վըսեմն հարսանեաց հանդէսն է, երբ քահանային աղօթքն զուարթ կոչնականին բարեմաղթութեանց հետ կը խառնուին, ամբողջ տունն կ'օրհնուի. այդ պահուն ամէն ոք յղի է ոսկեգոյն երազներով. կեանքն այն ատեն մանաւանդ կը ժպտի:

Բայց Շահէն կը տարակուսէր բարեք ընտրութեան մը մասին, չէր գիտեր թէ որո՞ւ զիմէր իւր տարակոյտները փարատելու համար: Պատուաւոր ընտանեաց մէջ կը խօսուէր արդէն այս ազնիւ երիտասարդին մտալուտ ամուսնութեան վրայ. առաջարկութիւններ կը լինէին Շահէնի ծնողաց, մին քան զմիւսն լաւագոյն առաջարկութիւններ: Արդար էր որ Շահէն ընտրութեան մասին տատամէր: Բայց վերջապէս բազմաթիւ առաջարկութիւններու անորոշ պատասխաններ տալէ վերջ, երեք օրիորդաց մասին գլխաւորաբար չէր կարող մերժման պատասխան տալ. օրեր, ամիսներ կը մտածէր անոնց վրայ, անոնց ընտիր ձիրքերուն վրայ կ'ըքանչանար մտօք. նոցա պարագայն ևս ըստ ամենայնի նպատաւոր էին: Շատ զիշերներ կը կարծէր ընտրութիւնն ըրած լինել, և սակայն միշտ յուսախարութիւն: Այս երեք ընտրութեան իւր երեւակայութեան մէջ ընդմիջտ պահկերացած՝ կը խըռովէին զինք. հանգիստ չունէր ոչ ի քուն և ոչ յարթման. երբ պահ մի համաձայնած լինէր միոյն համար, սհա անմիջապէս կը յիշէր զմիւսն, զանի եւս պէտք չէր խոտել, հապա երբորդն, ա՛հ, անկարելի էր որ մերժէր զնա:

Այսպէս Շահէն կը հիւժէր օր ըստ օրէ. արդեօք իւր այնքան առաքինութիւնք չ'պիտի սային իրեն երջանկութիւնն, այն՝ զոր մարդ կը յուսայ գտնել բարի կնոջ մը հետ կենակցելով: Յաւտենական տանջանաց մատնուած կը կարծէր զիւր անձ, խղճի խայթէ կարծես կը հալածուէր, և սակայն ոչ ինչ չարիք գործած էր. իւր անմեղ վիճակ երբէք չէր փոխուած: Վերջապէս զիշեր մի, մինչ անքուն կը հսկէր իւր այս սովորական մտածմամբ, յանկարծ իւր միջին աչեր կը փայլին, նոր ուրախութիւն մի կ'զգենու, կ'իշխայ իւր անկողնոյն վրայ և հանդարտ քնով կը փակէ աչերն:

Հետեւեալ առաւօտ կ'արթննայ. ծանր բեռ մի թօթափած էր յանձնէ, և ամբողջ տան մէջ կը հնչեն իւր առջի ուրախ երգերն, որոնցմէ հրաժարած էր Շահէն այնքան ամիսներ. կ'երթայ ուղղակի իւր մօր քով, կը հաղորդէ նմա իւր գիւտ Արքիմեդէսի մը ուրախութեամբ. մայրն ևս կը բերկրի և կը գովէ որդւոյն հաւատքը: Շահէնի վերջին մըտածումն այս եղած էր. նախ երեք թըղթիկներու վրայ նշանակել իւր սիրելի երեք օրիորդաց անուններն, յետոյ զայնս գնելով փոքրիկ պահարաններու մէջ, և միւսնոյն կընքով կնքելով տանիլ յեկեղեցի, և պատարագչին խորհրդատեարին ներքև դնել տալ, անդ եռանդեամբ աղօթելով խնդրել յերկնից՝ որ զինք ի բարին առաջնորդէ: Յետ աւարտան Ս. Պատարագի՝ բերել տալ մին այն թղթիկներէն և զայն բանալ, յայնժամ ո՛ր անունն որ գտնէր, զայն ընտրէր ի կնոջ թիւն:

Բայց իւր այս մտածում, որովհետև վե-

րին կամոց կը թողուր իւր երջանկութեան խնդիրն:

Եւարդարե կը գործադրէ այս խորհուրդն. շուտով կը կատարէ ընտրութիւնն, հարսանեաց հանդէսը տեղի կ'ունենայ շքեղապէս. Շահէն իւր կենաց նպատակին հասած էր. երջանիկ էր այլ ևս:

Այն թուականէն ի վեր կ'անցնին տարիներ, մի օր Շահէն ստոյգ աղբւրէ կ'իմանայ սոսկմամբ գայթակղական դէպքեր այն օրիորդներէն միոյն նկատմամբ՝ զոր կը մտադրէր երբեմն ընտրել իւր կենաց ընկեր. այդ օրիորդ ամուսնանալով մի պատուաւոր երիտասարդի հետ՝ կործանած էր տուն մի, ընտանիքն մարած էր. այդ կործանեալ տան իրատակաց տակ թշուառ ամուսնոյ մը գիւղին գուցէ գտնուէր. այս առնակինն չէր իրագործած բարի հօր մի ազնիւ բաղձանքներն:

Այն ատեն Շահէն շնորհակալ կը լինի Աստուծոյ որ պարգևած էր իրեն անխառն երջանկութիւն:

Անկեղծ հաւատքովն էր որ փրկուած էր Շահէն:

Ձ Ա Ր Մ Ա Յ Ր

ՀՈՄԱՆԻՇ ԲԱՌԱՐԱՆ

Մեր աշխատակից Կ. Յ. Պատմաճեան հետեւեալ կը հաղորդէ մեզ ի հրատարակութիւն:

Ռ. Հիսար 29 Մարտ 91

Ազնիւ Մտերիմ Կ. Յ. էֆէնտի Պատմաճեան:

Անհնար է ենթադրել մարդ մի՛ որոյ գէթ իւր մայրենի լեզուի հմտութիւնն կատարեալ լինի: Ի լեզուաբանականին՝ որպէս և յամենայնի մարդ հնարած է իւր տկարութեանն չափով գործիք՝ թիկունք և նեցուկք, յորս ի հարկին պարտի յենուլ: Բառաչիրք այդ գործիներէն մին է:

Բառի մի իմաստն երբ անձանօթ է՝ բառարանք չեն պահիր մեզ, նշանակութիւնն կը գտնուիք. իսկ երբ իմաստն ծանօթ է՝ և բառն անձանօթ, բառարան չիայ, ո՞ւր խնդրուիք ձեռն: Գիտեմ ես կառք բառն և իմաստն, սակայն կառայ մանրամասն բաժանումն ինձ անձանօթ է, գէթ ըստ ձեռնոյն. իմաստն ունիմ՝ սակայն բառերն անգիտանամ, ո՞ւր պէտք է որոնել: Ահա՛, Արքայ Մտերիմ, զոր ինչ գիտել խորհած եմ ՀՈՄԱՆԻՇ բառարանի մի յօրինմամբ, զորոյ եօթն տարի առաջ ի վեհտիկ սկսած եմ հիմունքն ձգել, և այժմ՝ հասած եմ ցանկալի կէտ մի:

Միթարեան մ'այլ նմանատիպ աշխատութեան ձեռնարկած է. եթէ բաղմադրիմի տկարութիւնք չընկրկեն զիս, յուսամ առաջին լինել ի պատկին:

Այսպէս համառօտիւ նկարագիր մի տալով ձեռնարկած աշխատութեանս, փոքրիկ հատուկորով մի փութամ քաղել և յղել Սիրոյդ, իբր նմոյշ ՀՈՄԱՆԻՇ բառարանէս:

Մեծաւ յարգանք

ՍԱՀԱԿ Վ. ՆԱԶԱՐԵԹԵԱՆ

Ձ Ի

Ա. Ընդհանուր իմաստ

- Ալափ (հնձեալ խոտ ի կեր ձիոյ):
- Ախոս, — ապեա, սաստատան, և ըն:
- Ամհի, տրմուլ, և ըն:

- Ամուլ, անծնունդ, ստերջ, և ըն:
- Անդրուար, անգրվար, հեծանելի:
- Անժոյթ, աղմամուտ, վարգօլ:
- Աշտանակել (ի ձի):
- Ասպ, ձի, երկվար, երկար. (ձիան):
- Ասպազէն, հանդերձանք, կազմած, ձիազէնք, սասպազինել, ձիազինել, կազմել, և ըն:
- Ասպանդակ, Ասպատանգ, — անկ. (Etrier):
- Ասպատան, ձիատան, սասպատանիկ:
- Ասպատակ, — ել. վարգել, արշաւել, խազալ:
- Ասպարէզ, ձիւնթացարան, ձիարձակարան, արշաւատելի, կրկէս և ըն:
- Ատամն, ժանիք, կեւիք:
- Արբուցանել, ջուր տալ, և ըն:
- Արագընթաց, քաջընթաց, — իկ, սուրհանդակ, վարգօլ, սասպտակ, արշաւակ (ձի):
- Արշաւել, սուրալ, սրանալ, վաղել, ընթանալ, վարգել և ըն:
- Աք, աքացի, աքեացք, կիցք, կցել, աքացել:

- Անգոյք, և ըն, և ըն, և ըն:
- Բանջարակիր, (ձի, գրտոս), և ըն:
- Բեռնարարձ, — կիր, և ըն, և ըն:
- Գաւազան (ճապուկ), երտոսն, — ալ:
- Գուռ, ջրարբ, ջրարբիք, աւազան:
- Գարի, վարսակ, թեի, կոտշուկ:
- Դիւրահամրոյր, ընտանի, հեզ, համրոյր:
- Երախձան (pas d'âne):
- Զամբիկ, ճայիկ, ճակ, մատեան, մատակ, էգ ձի:

- Ընդվզօլ, վզանուտ (ձի), ամհի:
- Լակ (ալխառն ջուր ի կեր հիւանդ ձիոյ):
- Լուծ, ընդ ըմվ դնել, ըծել:
- Լուսին, պայտ, լուսնուլ, պայտար, — ութ լին:

- Պարսախ, հարստի, ձի խորտի, յովտակ (ցանկացուցիչ ի խառն):
- Պշտի, ք, (յարդ, խոտ՝ ի խառն):
- Պոզանակ, աւելակ, վրձին:
- Պոպալ, ընդվզել ձիոյ:
- Պոտակեր, — արուտ, — աճարակ, — աճալակ:
- Պորալ, փունգալ, փնչել, փունչել, խըրխընջել, վրնջել, խրխնջիւն:
- Պրոխա, ձիախրոխա, (Հեկտոր):
- Կոճէք (գործի պնդելոյ զուգուեն ստահակ ձիոյ):
- Կուրդին, համետ, պաղան, համետագործ, կուրդնկար:

- Հեծ, — եալ, — ազօր, — ապեա:
- Հեծելաքար (պլնկ բազլ):
- Ձի սաստատանիկ (խոպալ, ընդվզել ձիոյ, փափկերախ):
- Ձիարոյձ, — ութ լին, ձիարուտ, բտեալ ձի, պարարտ:

- Ձիարոյժ, — բուժութիւն:
- Ձիագետի:
- Ձիագարման:
- Ձիական (պաճար):
- Ձիամարդ, ձիավարժ, — ումն, — ութ լին:
- Ձիավաճառ, և ըն:
- Ձիացուլ:
- Ձիաւոր, — ավար, — եզ, — ումն. այրուձի:
- Ձիք փոխանակաւ:
- Չախանոց, ոտնակապ:
- Չայիկ, ճակ, զամբիկ:
- Չարակ, խոտ, դալարի:
- Մատակախալ (ձի), խառնք (ձիոյ), վաղք (ձիոյ):

- Մերկ (ձի), (աներտոսն և անթամբ):
- Մորթալերձ՝ առնել, կորզել, հանել, և ըն:

Մտրուկ, յովանակ, քուռակ, ձիաքուռակ :
 Յովատակ, Արու (ձի),
 Շրուշակ, վարապան, վարժեկիք, (կարթ
 ի քիթս տրմուզ ձիոց) :
 Շփեկ (խրճամբ զձի) :
 Պախուց, — օթափ (առնել) :
 Պաղան, համետ, և լն :
 Պիծակ, ճանճ (ձիոց) :
 Սօս երկվար, ընտիր, Coursier :
 Վաճառ, — ական ձիոց, ձիավաճառ :
 Վարապան, շրուշակ, և լն :
 Վարաւանդ, զարդ և սպաս (ձիոց), վար-
 սանդասպաս :
 Վարսակ, և լն : կտաշուկ, և լն :
 Վաճառուտ, ընդվզող, սպերասան, ան-
 սաստ, բուռն, յարթ, խոսպան :
 Յլագլուխ, զուարակագլուխ (Աղեքսան-
 դըրբ) :

Եւ այն, և այն, և այն :
 Բ. Գործ եւ Մորք

Ազրն, ազրախուճի վարս, բաշ :
 Աշխատ, նարնջագոյն :
 Ատրագոյն, ատրաշէկ, հրաշէկ :
 Բաշ, ձար, հեր, մազ :
 Բարբարիկ (ձի, երկվար) :
 Գոյն, մոյն, տմոյն, անգոյն, թոյր :
 Գորշ, — ակոյտ, մոզուիկ երկվար :
 Դեղին :
 Դեղնար (ձի), (բաց յոյժ դեղին) :
 Երաշխ, ծիրանէգոյն :
 Թոյր, արջնթոյր, և լն : գոյն :
 Խայտ, — արդէտ, և լն :
 Խայտուց, պիտակ, պալար, նիշ, նշան :
 Կարմրագոյն, կարմրախայտ, խայտաբղէտ :
 Կոստանտուպիկ (Աւ ձի սպիտականիշ ստիք) :
 Հրագոյն, հրավառ, հրաշէկ, ատր— :
 Չար, հեր, վարս, Աղբախուճի վարս, թաւ
 բաշ, վարս, և լն :
 Մողորիկ, գորշ (երկվար) :
 Մորթ, կաշի, և լն :
 Շէկ, շիկագոյն, — ակարմիր, շառագոյն :
 Պիտակ պիտակ, խայտաբղէտ :
 Սեւ (գեղեցիկ), քաջասեւ, սեւախայտ,
 արջնթոյր, արջնաթոյր :
 Սպիտակ, — անիշ : սպիտակախայտ :
 Փուռնջ (հերայ ի ճակատուն) և լն : և լն : և լն :

Գ. Գնացի ձիոց, բարձրակն
 Գ. Մասունք մարմնոյ եւ անգամ
 Ե. Կազմակ եւ սպաս ձիոց :

ԱՌ ԱՂՆԻԻ ԿՐԸՊՅԵՏ ԷՓԷՆՏԻ ՄՈՒԹՈՓԵՆՆ
 Ի ման Ազնուաւուի մօրն Տիկի Աննայի
 Մուրաճեան
 Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ք

Ըզբեղ լըբող վիշտն անհուն է գիտեմ, ազնիւ
 բարեկամ,
 Եւ տըխուր են խորհուրդքն ոյց մէջ սիրտդ
 ու հոգիդ կը ծփան :
 Դեռ վեց օր է, որ հէգ մօրիանդ կենաց ճը-
 րագն է մարեր,
 Ո՛հ, վեց օր է որ իւր մարմինը ծածկեցին
 սև հոգեր :
 Դեռ վեց տարին չէր լրացած, երբ քոյրիկդ
 ալ, այսպէս, ո՛հ,

Անգութ մահուան ճիրանաց մէջ, տեսար,
 ինկաւ մատաղ զո՛հ :
 Նորածիլ վարդ մ'որ իւր կենաց արշալուսոյն
 նոր փթթուն,
 երբ կոյս սրտին փոքրիկ թերթին կը պար-
 զէր դէմս արևուն :
 Չարաշուք ամպ մ'եկաւ ծածկեց այգւոյն
 ցոլքերն սիրաշող,
 Մահուան ցուրտ շունչն ալ, ո՛հ, խամբեց ու
 տապալեց զայն ի հող :
 Բաւ չէ՞ր ցաւդ, անբաղդ քրոջդ սգատե-
 սիլ շիրմին մօտ՝
 Վաղամեռ հօրդ ալ փորուեցաւ գերեզման մի
 մահահոտ :
 Եւ երբ տըխուր և վշտաբեկ՝ կը հեծէր սիր-
 տըդ աղէկէզ,
 Գէթ ողջ էր մայրդ, և մայրական թեւերը
 բաց էին քեզ :
 Իւր սիրաղեղ բազկացը մէջ, իւր ծոցոյն մէջ
 որդեսէր,
 կը ցնդէին հոգւոյդ յուզմունքն, աղէտիցդ
 հուրն մարէր :
 Եւ երբ՝ մատաղ սրտէդ հառաչք դուրս թա-
 փէին յուսահատ,
 Երբ այտերէդ վար հոսէին արտասուաց ուղիք
 յորդառատ,
 Այն ո՞վ էր որ, հոգւոյն արի և վշտաց մէջ
 անվեհեր,
 Մարած աչքիդ լոյս, սրտիդ յոյս կը ներշն-
 չէր. — նա մայրդ էր :
 Ո՛հ, ոչ, մօր մը սիրոյն նման չկայ վեհեմերկ-
 րի մէջ :
 Աստուած՝ միայն մօր սրտին մէջ՝ վառեց այդ
 հուրը անշէջ :
 Ոչ ևս է նա, աւա՛ղ, Երկինք զայն ալ ձեռ-
 քէդ խնային,
 Եւ փոխաբէն՝ դառն արտասուք և սուգ տուին
 քեզ բաժին :
 Ալ ո՞վ հիմա՝ արցունքներդ պիտի սրբէ, բա-
 րեկամ,
 Ո՞ր դիտած ձեռն քու վերքերուդ պիտի ցողէ
 պալատան :
 Եւ արցունքներ միայն ունիմ և ողբացիկ մի
 յնար՝
 Որովք կուգամ ցաւած սրտիդ մատուցանել
 մխիթար :
 Չորս ձմեռներ անցան գնացին, բոլորեցան
 չորս գարունք,
 Եւ դեռ սրտիս չ'ցամքեցաւ արիւն, աչքն՝
 դառն արցունք,
 Այն դառնաղէտ օրէն ի վեր՝ յորում հողեր
 մահաշուք
 Իմ հէք մայրիկս ալ ծածկեցին, զիս թաղելով
 ի խոր սուգ :
 Լուեց քնարս՝ որ մինչ ցայն վայր կ'երգէր պըլ-
 պուլ, վարդ ու սէր :
 Եւ երբ անգամ մ'ալ հնչեց այն՝ իւր երգն
 յեղերգն էր փոխուէր :
 Մօրս ցուրտ շիրմին շուրջը ծագուեց զար-
 դարեցին խնկարոյր,
 Սոխակն ալ հոն վերսկսաւ իւր զուարթ եր-
 գըն հեշտալուր,
 Բայց սրտիս մէջ դժխեմ մահուան բացած
 վերքն արիւնոտ՝
 Բանի անգամ որ ախ քաշեմ, դեռ կը բուրէ
 մահուան՝ հոտ :
 Բայց երբ՝ պանդուխտ և վշտաբեկ, անգութ
 բաղդին խաղաղիկ,
 Դժբաղդ գլխուս վրայ անդուլ խուժեն վըշ-
 տաց խուռն ալիք,
 Երբ կը խորհիմ թէ օր մ'ալ զիս պիտի ծած-
 կեն սև հողեր,

Եւ սսկորներս սլտի հանգչին հոն՝ ուր կան
 մօրս բեկորներ,
 Կ'զգամ թէ ցուրտ գերեզմանին մէջ միայն
 մարդ չէ թշուառ :
 Յայնժամ երկինք կը վերցնեմ աչքերս յուսով
 բացավառ,
 Եւ պարզելով թեւերս յայն կողմն ուր մօրս
 ոսկերք կը հանգչին,
 Օրհնեա՛լ, կ'ըսեմ, մայր, յիշատակդ : Օրհն-
 նեա՛լ են կամք արարչին :
 Դու ալ սրբէ՛ արցունքներդ, դու՛ որ գիտես
 թէ աշխարհ
 Հով մ'է վշտաց՝ յորում մարդիկ կը թափա-
 ռին հողմավար :
 Մանուկն անգամ՝ յայդ ովկէան երբ նետուի
 մօրն արգանդէն,
 Վըշտաց, ցաւոց բուռն հոսանքին խաղաղիկն
 է նա արդէն :
 Դու որ գիտես թէ մեզ համար գերեզմանին
 տխուր գուր,
 Նաւահանգիստ մ'է անխուով կենաց ծովուն
 հողմածուփ :
 Եւ երանի այն նաւորդին, այն լուղորդին
 անվեհեր,
 Որ՝ պատուելով ծովն ու ալիք՝ կրնայ ճակա-
 տըն բռնել վեր :
 Որ՝ կուռելով ժայռերուն դէմ, խուժերուն
 դէմ ալէկոծ,
 Կարհամարէ ճայթող մրրիկն մինչև համի
 շիրմին ծոց :
 Հոն է հանգիստն, հոն է պսակն, հոն յաղ-
 թական դափնիներ :
 Մխիթարու՛է, ո՞վ բարեկամ, քու մայրդ ալ
 քաջ լուղորդ մ'էր :
 Անոր վրայ ալ խուժեցին բաղդին կոհակք
 փրփրատէզ,
 Անոր սրտին ալ տիրեցին ցաւ ու կոկիծ աղէկէզ
 Բայց նա՛ արի էր հաւատովն և յոյսն յԱս-
 տուած ազատան՝
 Բաղդի, մահուան և վիշտերու դիմագրաւեց
 անսասան :
 Թո՛ղ արդ, հանգչի ի ծոց հողոյ՝ տապանին
 մէջ սրբանուէր,
 Մինչև հնչէ աստուածորդւոյն անմահ կենաց
 հրաւէր :

41 ապրիլ 1891, Խնեսա. Պ. Ա Մ Ա Տ Ո Ւ Ն Ի

Ն Ե Ր Ք Ի Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Պատգամաբարձիւրիւնք. — Աղբիւնստոյ
 Վիգէ գաւառակին գայմագամ անուանեցաւ
 Մէճաթի Էֆէնտի, գայմագամ Ատարազարի :
 — Նիկոմիդիոյ Ատարազար գաւառակին գայ-
 մագամ անուանեցաւ Մէճաթի Նիկոլէթ սէյ
 գայմագամ Վիգէի : — Պոլսոյ նախնական դա-
 տարանին Հուգուգի առաջին ճիւղին օգնա-
 կան անգամ անուանեցաւ նոյն ճիւղին առա-
 ջին քարտուղար Նազիֆ Էֆէնտի, որ կը պա-
 հէ իւր առաջին քարտուղարութեան պաշտօ-
 նը :
 Աստիճանք. — Սանիյէ Միւթէմաիզի աս-
 տիճան տրուեցաւ Աղբիւնստոյ Մակարա
 գաւառակին գայմագամ Սալիկ Միւթիւր պէյի :
 — Բեաղլուխանէի մէջ հացկերոյթ տը-
 բուեցաւ, կիւրակէ օր՝ ցամաքային երկրա-
 չափական վարժարանին և անասնաբոյժերու
 վարժարանին ուսուցչաց ու աշակերտաց,
 երկուշարթի՛ Տարիւլէֆագա վարժարանին
 ուսուցչաց ու աշակերտաց, երեքշարթի՛
 ծովային վարժարանի ուսուցչաց և աշակեր-

տաց : և հինգ շաբաթի՝ Սէնայի վարժարանին ուսուցչաց և աշակերտաց : Վեհ. Սուլթանին լուսանկարչապետ Ապտուլլահ եղբարք բոլոր ներկայից խմբովին լուսանկարները պատրաստեցին Ն. Կ. Վեհափառութեան մատուցուելու համար :

— Պաշտօնապէս կը ցանուցուի թէ կայս. կառավարութիւնը պիտի մասնակցի 1893 մայիսին ի Զիքահօ կազմակերպելի արուեստահանգիսին :

— Տրապիզոնի կուսակալը կը ծանուցանէ թէ, ժամանակէ մը ի վեր Շարը գիւղախումբին մէջ ասպատակող Տիմ Ալի անուն աւազակն սպանուեր, և եղբայրն Մէհմէտ ու թօրալ Հասան օղլու Յուսուֆ ձերբակալուեր են :

— Յետ այսորիկ, երեք առ հարիւր ասպանութեան դուստր մը պիտի առնուի մենաշնորհ ստացողներու կողմանէ գործածելի դրամազլոսին վրայ, և այս անօրինութիւն պիտի նշանակուի պայմանագրութեանց մէջ :

— Պարոն Իգրայէլ, որ ի Սինէքլի առեւանգելոց փրկանքը տարած էր, երկուշաբթի օր Բըրք-Քիլիսէ հետեւալ հեռագիրն ըստացած է յԱդրիանուպոլիս. «Վերիններն արծակուեցան. այս երեկոյ անոնց կ'սպասեմք : Է՛ՔԱՒ.՝» Երեքշաբթի օր, Պ. Կուէկու հետեւալ հեռագիրը զրկած է յԱդրիանուպոլիս. «Բարեբաղդարար Բըրք Քիլիսէ ժամանեցինք և այս գիշեր Ադրիանուպոլիս կը հասնինք :» Արևելեան երկաթուղեաց ընկերութեան տընօրէնութիւնը չորեքշաբթի առաւօտ ծանայց թէ, արծակեալք նոյն առաւօտ Ադրիանուպոլիս հասան, ուսկից սովորական կառախումբը նստան անմիջապէս՝ Պէսին ուղևորելու համար :

Աւազակք պայման դրած էին այն ստեն միայն հալածուիլ, երբ առեւանգեալք Բըրք Քիլիսէ հասնին : Ուստի չորս գերմանացիք Բըրք Քիլիսէ հասան թէ չէ, տեղական կառավարութիւնն սկսաւ ամենայն խտուրթեամբ հալածել աւազակները : Հալածուիլ յառաջ վարելու համար, երեքշաբթի երեկոյի կառախումբով պէտք եղած թուով ոստիկանք և ոստիկան-զինուորք զրկուեցան մայրաքաղաքէս :

— Վեհ. Սուլթանը հրամայած է քրտներէ կազմելի Համիտլից հեծելազնդերու գրոչակիրներուն տալ խաւանոց նուիրական գրքէն մէկ մէկ հատ, կաշիէ պահարանաց մէջ գրուած՝ որոց վրայ Օսմ. գինանչանը նկարուած : Այդ պահարանաց մէկ նմոյշը մատուցուած է Ն. Վեհափառութեան :

— Երկուշաբթի առաւօտ կատարուեր է Մուտանիա-Պրուսայի երկաթուղեոյն շինութեանց սկզբնաւորութեան հանդէսը, ընդ նախագահութեամբ կուսակալ Վսեմ. Մահմուտ ձէլալէտտին փաշայի :

— Վախճանեալ Ահմէտ Վէֆիգ փաշայի այրւոյն 5000 զըշ.ի ամսաթոշակ մը յատկացուած է :

— Կիւրակէ առաւօտ Զիքմէճէն կկող թիւ 11 կառախումբը ի Սիքէճի 36 թիւ վայրաշարժին ընդհարելով, երկու վահոններ գրծէն ելան. ուրիշ վահոն մը՝ յորում ուղևորք կը գտնուէին, բոլորովին ջրախտուելով, ետեւի վահոնին վրայ ելաւ, որով 8—9 ուղևորք վիրաւորուեցան. ասոնց մէջ մին միայն Հայ է, Զորումի Յովան Կարապետեան, հընոցպան, որ գլխն ու մարմնոյն այլ և այլ մասերէն վիրաւորուելով, գերմանական հիւանդանոցը զրկուեցաւ :

— Տէրախի երեւելի ցեղապետներէն Հայ.

տարգատէ Վէլի աղա, որ ժամանակէ մը ի վեր անպատշաճ ընթացից մէջ կը գտնուէր, այս անգամ նահանգին կեդրոնը գիւմելով ներողութիւն խնդրեր և անպարտ ելեր է :— Տեղոյն կառավարիչ Մէհմէտ էմին փաշա՝ կարեոր խնդրոց վրայ խորհրդակցելու համար Խարբըզ գնացեր է, ընկերակցութեամբ Տէրախի երեւելիներէն ու Խարբէի ժողովոյ անդամներէն երեք անձանց :

— Ի Պէշիկթաշ Թրամուէյի կայարանին գիւմաց հաստատեալ դեղագործ Քիթագճեան էֆէնտի մտային խանգարում մ'ունենալով, ոստիկանութիւնը փակեց խանութը և զինքն ալ Ս. Փրկչի Հիւանդանոցը զրկեց :

— Ի Բաղէշ, 25 տարիէ ի վեր նմանը չը տեսնուած առատութեամբ ութ օր շարունակ անձրև տեղացեր է մայիսի սկիզբներն և ուղղումներ յառաջ բերեր է :

— Ալիւրի իւրաքանչիւր պարկին վրայ 13 զրուշէն աւելի գնոյ անկում մը տեղի ունենալով, երեքշաբթի օրէն ի վեր՝ հայագործերու փուռի հացը 52 և սիմիսնիներու հացն 40 փարայի կը վաճառին : Հնձոց առատութեան պատճառաւ՝ ուսու կառավարութիւնը վերջերս արտօնած լինելով արմտեաց արտածումը կը յուսացուի որ հացի գինը մայրաքաղաքիս մէջ աւելի նուազի :

— 15 վաղեմի չարագործք հեռաւոր վայրեր քարտեցան :

— Կայս. թիկնապահ Յուսու փաշա՝ Պ. Օկլուստ Բալֆոզէ անուն Յրանսացոյ մը վաճառեց այն մենաշնորհն, զոր ստացած էր Գարասի գաւառին մէջ գտնուած Պոռասիթի հանքի մը շահագործման համար :

— Թարիգ կը ծանուցանէ թէ Ատարազարի Խտարէի ժողովոյ նախորդ անգամը ի մօտոյ պիտի գատուին Պետական Խորհրդոյ վերաքննիչ ատենին առջև :

— Օսմ. կայս. Պանքան, իւր գործակալութեան մէջ Ի Պոլիս, Թարաքճըլար փողոց, թիւ 15, Խնայողութեան Մետուի մը հաստատած է, որ 100 թիւ 3 տոկոսով գումարներ պիտի ընդունի առնուազն 25 զրուշ ոսկեգրամ և առ առաւելն 50 օսմ. ոսկի : Խնայողութեան Մետուի կանոնագիրը, ինչպէս նաև մասնաւոր տետրակներ, և այլն, տպագրուած լինելով, հասարակութեան տրամադրութեան ներքեւ գրուած են :

— Բժշկական վարչութեան կողմէ տրուած որոշման մը համաձայն, ծանուցուած է Ոստիկանութեան նախարարութեան թող չտալ որ վկայական չունեցողներ դայեակութիւն ընեն և ամէն միջոց ձեռք առնուլ որ վկայական ունեցողներն ալ հպատակին ի նորոյ պատրաստեալ հրահանգին, որոյ օրինակները պիտի բաշխուին ոստիկանական պահականոցներուն : Դեղարաններու մէջ դայեակներու ջուր անուն բաղադրութիւն մը պիտի գրուուի, ի պահանջել հարկին դայեակներու տըրուելու համար : Իւրաքանչիւր շիշի վրայ «դայեակներու յատուկ ջուր, դուրսէն գործածելի» գրուելու համար հարկ եղած պատուէրները եղած են դեղագործներուն : Այս որոշումը հաղորդուած են Ներքին գործոց նախարարութեան :

Ահաւաստի վերոյիշեալ հրահանգն .

Ա. — Դայեակները երբ ծննդաբեր կնոջ մը քով կողուին, պարտին մեծ ուշադրութիւն ընել մաքրութեան, ամենամաքուր հագուստ կրել, իրենց եղունգներն ուշադրութեամբ կտրել, իրենց ձեռքերն լաւ մը լուալ և ծննդաբեր կնոջ աղտոտ, արիւնոտ և այլ

նիւթերով պղշուած լաթերն, և լն, բնաւ չը պահել, ինչ պատրուակաւ ալ որ լինի :

Բ. — Դայեակները պարտին իրենց եղունգներն աղէկ մը կտրելէ ու մաքրելէ յետոյ, իրենց ձեռքերը լուալ հականերակալ դեղեր պարունակող ջրով, որոյ պատրաստութեան համար պէտք եղած հրահանգները տրուած են մայրաքաղաքիս բոլոր դեղարանաց :

Գ. — Դայեակ մը կթէ տեսնէ որ ծննդաբեր կինը հիւանդ է և բժիշկն ալ ստուգէ թէ հիւանդութիւնը ծննդաբերական տենդ է, յայնժամ դայեակը պարտի բաղնիք երթալով լաւ մը լուացուելէ ու հագուստները փոխելէ յետոյ միայն ուրիշ ծննդաբեր կնոջ քով երթալ :

Դ. — Վերոյգրեալ տրամադրութեանց անսաստողք խտար պիտի պատժուին :

— Ի շնորհակալութիւն Վեհ. Սուլթանին այն հայրական հոգածութեան որով Կ. Պոլսոյ մէջ համազգային անկերանոցի մը հաստատութիւնը հրամայած է, ի Փարիզ Պ. ժիւլ Սիմոնի նախագահութեամբ կազմեալ բարեգործական ընկերութիւնն օրոշած է նոյն ընկերութեան յատուկ առաջին կարգի շքադրամը նուիրել Ն. Կ. Վեհափառութեան : Փարիզու Սուստ լրագիրն այս առթիւ մեծ գովաստիք կը խօսի Վեհ. Սուլթանի նկատմամբ որ Իւր գահակալութեան օրէն ի վեր իւր հոգածութիւնն անպակաս ըրած է դպրոցներու, հիւանդանոցներու և բարենպաստակ հաստատութեանց վրայ, անխտիր ամէն ազգի համար :

— Թուրքիոյ բոլոր գաւառներէն եկած տեղեկութեանց համաձայն, այդ տեղերու առողջապահական վիճակը խիստ գոհացուցիչ է :

— Այսօր իրենց տեղերը կը մեկնին Համիտլի քրտ հեծելազնդին մայրաքաղաքս գտնուող 54 սպայք :

— Օսմ. Թանգարանին գիւմաց կառուցեալ նոր շէնքն աւարտած և Սայտայէն ու այլ տեղերէ բերուած հնութիւնք դետեղուած լինելով, այդ նոր շէնքի բացումը կայս. հըրամանաւ այսօր տեղի կ'ունենայ :

— Սպանիական նաւատորմը Պրէնէն չըռուոս ժամաներ է : Ծովակալն ի մօտոյ Կ. Պոլիս պիտի այցելէ :

— Ծովային առևտրական դատարանին կողմանէ անանկ հոչակուելով բանտարկեցան ի Պոլիս, մաքսատան մօտ 14 թիւ խանութը հաստատեալ սեղանաւոր Խաչիկ ու Վարդերես Տէմիրքարուլեան եղբարք և իրենց ընկերը Գրիգոր ձէլալէճեան :

— Յատկապէս կազմեալ յանձնաժողով մը կ'ըրազի ծխախոտ մշակողներու կողմէ եղած բողոքներու քննութեամբ :

— Չեռնհաս իշխանութիւնը կ'ըրազի Հարենց Նշան էֆէնտի՝ Զմիւռնիոյ մէջ Թրամուէյի նոր գիծ մը հաստատելու համար խնդրած մենաշնորհի պայմանագրոյն պատրաստութեամբ : Մենաշնորհի պայմանաժը 45 տարի պիտի լինի և մենաշնորհի տէրը պիտի նորոգէ քաղաքին փողոցներն և գնելով պիտի փլցնէ գծին անցնելիք տեղերուն վրայ զբառնուած շէնքերն :

— Եփրատ գետին վրայ, Ակնայ մօտ, մեծ կամուրջ մը շինուեր է :

Ա Ր Ժ Է Ք Գ Ր Ա Մ Ո Յ			
Օսմ. լիբան 100 գր. էն			
Մէճիտիյէ	108	3	103 40
Քառորդ մէճիտ	107	30	90
Մանր մէճիտ	104		87 46
Մէթալիք	101		51 45
Պէշիկ	103		110 40
Մանէթ թ			
Գոնսուլտէ (երեկոյ.)	20		73
Թահսիլէ Օսմ. 4 օլ 80			49

ԱՐՏՕՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱՔԱՆԱՆ
ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԱՆ
Էսկի-Չապքիէ փողոց, թիւ 61